

KEHANETE DAYALI RÜYA ANLATILARININ MOTİF DİZİNİ: DERLEME YÖNTEMLERİ*

Anna LAZAREVA**
Çev. Alen FARAGO***

Öz

Çevirisi yapılan makale, Dr. Anna Lazareva tarafından kaleme alınmış olup kehanete dayalı rüya anlatımı, sembolizm ve rüya yorumu konularını içermektedir. Söz konusu makalede, kehanet rüyalarıyla ilgili anlatıların değişmez yapılarının bir motif dizini şeklinde tanımlanması amaçlanmakta ve tasnifi için yöntemler önerilmektedir. Lazareva'nın önerdiği motif dizini, 2020 yılında Rusya Devlet Üniversitesi Beşeri Bilimler Üniversitesi Sosyal Antropoloji Merkezi'nde yürütülen bir proje kapsamında gerçekleştirilmiştir. Yazar, kehanete dayalı rüya anlatılarında hangi unsurların folklorik olarak tanımlanabileceği sorusunu sormakta ve kehanete dayalı rüya anlatılarında değişmeyen unsurlarına göre bir sınıflandırma sistemi tanıtmaktadır. Kehanetsel rüya anlatılarındaki değişmeyen unsurların (anlatı yapılarının) ortaya çıkarılması, yazarın rüya yorumlamasının geleneksel mantığını anlamamızı mümkün kılan bir motif dizini oluşturmasına fırsat vermektedir: Kehanete dayalı rüya anlatılarını yaratma kuralları ve kehanet rüyalarıyla ilgili anlatıların özünde yatan "anlatı grameri". Motif dizini, 20. yüzyılın başlarından 2020 yılına kadar Doğu Slav bölgelerinde etnograflar ve halkbilimciler tarafından kaydedilen kehanet rüyalarıyla ilgili anlatıları kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anlatı yapıları, göstergebilimsel analiz, rüya sembolizmi, rüya yorumu, kehanete dayalı rüya anlatıları, motif dizini, Doğu Slav bölgesi sözlü anlatıları.

Abstract

The translated article was written by Dr. Anna Lazareva and covers the topics of prophetic dream narration, symbolism and dream interpretation. In this article, it is aimed to define the invariant structures of the narratives about prophetic dreams in the form of a motif index and methods for their classification are suggested. The motif index proposed by Lazareva was implemented within the scope of a project carried out at the Center for Social Anthropology of the Russian State University for the Humanities in 2020. The author asks the question of which elements in prophetic dream narratives can be defined as folkloric and introduces a classification system according to the constant elements of prophetic dream narratives. Revealing invariants (narrative structures) in the prophetic dream narratives allows the author to create a motif index, which lets us understand the traditional logic of dream interpretation: the rules of generating prophetic dream narratives and the 'narrative grammar' lying in the core of stories about prophetic dreams. The motif index covers stories about prophetic dreams recorded by ethnographers and folklorists in the Eastern Slavic regions from the early twentieth century to 2020.

Keywords: Narrative structures, semiotic analysis, symbolism of dreams, dream interpretation, prophetic dream narratives, motif index, oral narratives of the East Slavic region.

Makale, kehanete dayalı rüya anlatılarının bir motif dizininin oluşturulması için yöntemler sunmaktadır. Dizin, salt birikmiş malzemeyi kullanmaya yardım eden bir sözlük veyahut bir kavramlar dizini değildir. Temel ilkeleri takip ederek bütün bu metinleri tasnif eden

* Makalenin orijinal künyesi: Anna Lazareva, "Motif Index of Prophetic Dream Narratives: Methods of Compilation", *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, Sayı: 89, 2023, s. 161-190.

** Dr. Anna Lazareva (lasar.anna@gmail.com), bağımsız bir araştırmacıdır. Ana araştırma alanları Doğu Slavların folkloru, anlatı tahlilleri, değişmez unsurlar ve kişisel anlatılardaki folklorik öğeler, kehanet rüyalarıyla ilgili hikâyeler ve rüya sembolizmidir.

*** Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi.

This article was checked by intihal.net.

Makale Gönderim Tarihi: 14. 11. 2024

Makale Kabul Tarihi: 11.12.2024

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

ve sistemleştiren analitik bir araçtır. Motif dizini, yeni kaydedilmiş metinlerin geliştirilmiş ve düzenlenmiş sisteme dâhil edilmesine imkân tanımaktadır.¹

Sözlü masalları araştıran halkbilimciler, masalların benzerliklerine, ortak motiflerine ve olay örgüsü yapılarına dikkat etmişlerdir. Tarihî-Coğrafi okula mensup olan Fin bilim insanları bir zamanlar icat edilmiş bu metinlerin tek bir kaynaktan geldikleri fikrini öne sürmüşlerdir.² Antti Aarne, benzer bir olay örgüsüne sahip masalların asıl formunu ortaya çıkarabilmek amacıyla masal tipini ayrıntılı hazırlamıştır. Bu fikrin reddedilmesine rağmen halkbilimciler, dizinleri (ve masal tiplerini) oluşturmaya ve öncekileri kullanmaya devam etmişlerdir. Dizinler, hem genel hem belirli olay örgülerini tarif ederek sayıca büyük miktarda kaydedilmiş metinlerin tasnif edilmesini mümkün kılmaktadır.³ Heda Jason, kendi kitabında 20. yüzyıl boyunca farklı ülkelerden halkbilimcilerin derledikleri dizinlerin listesini yayınlamıştır.⁴ Halkbilimi araştırmacıları, ozanların (trubadurların) biyografileri, rahiplerle ilgili mizahi hikâyeler ve devler hakkındaki efsaneler gibi dar kapsamlı tematik anlatılar için bile dizinler hazırlamışlardır. Ne var ki, bu çalışmalarda rüyalarla ilgili hikâyelerin herhangi bir motif dizininden bahsedilmemiştir.

20. yüzyılda halkbilimciler, rüyaları nadiren folklor olarak değerlendirmişlerdi. Psikanalitik teoriye göre rüya anlatıları, genellikle bilinçaltının (bireysel arzular ve korkular) ve insanların evrensellerinin (“rüya çalışmaları” ilkeleri) yansımaları olarak görülüyordu. 20. yüzyılın ilk yarısında yerlilerce anlatılan rüyalarla (kehanete dayalı rüyalar, şamanik ya da tasarlayarak görülen geleneksel ritüel rüyalar) ilgili hikâyeleri araştıran sosyal ve kültürel antropologlar dahi rüya olay örgülerinde Freudyen sembolleri bulmaya odaklanmışlardı.⁵ Başka bir ifadeyle bir grup tarafından ortaklaşa kullanılan folklorik metinlerin aksine, rüya anlatıları son derece kişisel bir mesele olarak anlaşılmıştır. Bu nedenle, Amerikalı halkbilimci Alan Dundes, “folklor” kavramını tanımlarken “bireysel rüyaları”, “kolektif folklorun” tam zıddı olarak tanımlamıştır:

Kolektif folklor bireysel rüyalardan farklılık göstermektedir. Rüyalar, kelimelerle anlatıldıklarından anlatılara benziyor gibi görünürler. Ne var ki, bir rüya, ikinci bir

¹ Araştırma, 2020 yılında Rusya Devlet Beşerî Bilimler Üniversitesi’nde gerçekleştirilen East Slavonic Material of the Twentieth and Twenty-First Centuries (“Rüyalarla İlgili Halk Anlatılarının Tip ve Motif Dizininin Oluşturulması (20. ve 21. Yüzyılların Doğu Slav Malzemesi)”) projesi kapsamında hazırlanmıştır. Kehanete dayalı rüyaların motif dizini kitabında yayımlanmıştır (Anna Lazareva, *Tolkovanie Snovidenii v Narodnoi Kul'ture*, RGGU, Moskova 2020a, s. 187–231). Motif ideksinin derlenmesi hakkındaki temel ilkeler çeşitli makalelerde sunulmuştur (Anna Lazareva, V Poiskah Formuly Neulovimogo: kak Sistematizirovat' Rasskazy o Snakh?, *Zhivaia Starina*, Sayı: 4, 2020b; Anna Lazareva, Opisanie Motivov Prorocheskikh Snovidenii v Fol'kloristike., *Antropologiya Snovidenii: Sbornik Nauchnykh Statei po Materialam Konferentsii*. (haz. Anna Lazareva) RGGU, Moskova 2021). Mevcut makalede bu konuda yazılmış olan her şey özetlenmiş, yeniden düzenlenmiş, daha önceki çalışmalarda yapılmamış önemli eklemeler, yorumlar ve örneklerle zenginleştirilmiş ve bu araştırma, daha görünür hale getirilmek üzere İngilizceye çevrilmiştir.

² Heda Jason, *Motif, Type and Genre: A Manual for Compilation of Indices & A Bibliography of Indices and Indexing*, FF Communications 273, Helsinki 2000, s. 24-25.

³ Türler arasında uzun hikâyeler (novella), anlatı şiirleri, orta çağ balatları, romanslar, mitler, etiyolojik efsaneler, kahramanla hakkında efsaneler, Hristiyan efsaneleri, azizlerin hayatlarına dair anlatılar, şeytan hakkındaki hikâyeler, fıkralar, destanlar, komplolar, bilmeceler ve atasözleri bulunmaktadır.

⁴ Heda Jason, *a.g.e.*, s. 159-222.

⁵ Charles Gabriel Seligman, The Unconscious in Relation to Anthropology. *British Journal of Psychology: General Section*, Cilt: 18, Sayı: 4, 1928, s. 373-387; Lincoln, Jackson Stewart *The Dream in Native American and Other Primitive Cultures*. : Dover Publications, New York 2003; Géza Róheim, *Technique of Dream Analysis and Field Work in Anthropology*, *Psychoanalytic Quarterly*, Cilt: 18, Sayı:4, 1949, s. 471–479; Dorothy Eggan, The Manifest Content of Dreams: A Challenge to Social Science, *American Anthropologist*, Cilt: 54, Sayı: 4, 1952, s. 469–485.

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

*şahıs tarafından üçüncü bir şahsa anlatılmak için yeterince anlaşılır veya ilgi çekici olmayabilir.*⁶

Halkbilimciler, ilk başta, rüya anlatılarını değil, rüyalar hakkındaki halk inanışlarını (ağırlıklı olarak rüya imgelerinin bir anlamı olduğu ve geleceği tahmin edebileceği görüşünü) incelemişlerdir. Halkbilimi çalışmaları kapsamında halk rüya yorumlama geleneğinin araştırılması, sözlü rüya kitapları olarak adlandırılan ve halk kültüründe iyi bilinen ve ayrı olarak ele alınmış kehanet sembollerinin listeleriyle başlamıştır; örneğin, meyveler (rüyada) gözyaşlarına işaret eder, bir tuval yolculuğun habercisidir, bir inek hastalığı temsil eder vd. Araştırmacılar bu sembolleri, mitolojik kökenlerini göz önünde bulundurmak⁷ ya da bu sembollerin ve anlamlarının yansıttığı kültürel değerleri ve stereotipleri ortaya çıkarmak⁸ amacıyla toplamışlardır. Bu arada, rüya yorumlama süreci, bu geleneksel sembolleri basitçe sınıflandırmak ve onları bütün rüya olay örgüsünden ayrı olarak değerlendirmek olarak anlaşılmıştır. Dolayısıyla, rüya anlatılarının bu geleneksel imgelerinin dışındaki diğer ayrıntıları genellikle halkbilimi çalışmalarıyla ilgisiz görülmüştür.

Halkbilimciler farklı türlere ait metinlerde bulunan rüya betimlemelerini de incelemişlerdir. Mesela, bazı masallar karakterlerin rüyalarından bahsedilir⁹ veya kimi zaman efsaneler bütün hikâyesinin parçası olan rüya olay örgüsü tasvirlerini içerir.¹⁰ Dolayısıyla tür bakımından farklı metinlerin sistemleştirilmesine yer veren dizinlerde bazı kehanetle ilgili rüya motiflerini bulmak mümkündür. S. Thompson'ın "halk masalları, baladlar, mitler, fabllar, orta çağ romansları, ahlâkî anekdotlar, fabliaux, fıkra kitapları ve yerel efsanelerdeki anlatı unsurlarının sınıflandırılmasını amaçlayan dizininde birkaç kehanet rüyası motifi vardır.¹¹ Örnek olarak "Rüya, tehlikede olan kayıp kişinin güvende olduğunu anlatır" (ThMot D1810.8.2.4), "Rüya, hastalık yahut yaralanma konusunda uyarır" (ThMot D1810.8.3.1.1.), "Rüya, yakın gelecekte gerçekleşecek bir tehlikeye karşı uyarır" (ThMot D1810.8.3.2.), "(Hamile) bir kadının henüz doğmamış çocuğunun kaderi hakkında gördüğü rüya" (ThMot D1812.3.3.8), "Uğursuz işaret olarak kötü rüya" (ThMot D1812.5.1.2). Rus halkbilimciler, şeytanî efsaneler derlemelerinde genellikle rüyalar hakkındaki anlatıların birkaç çok genel tasvirini dâhil etmişlerdir.¹² Valerij Zinoviev'in şeytanî efsanelerin olay örgüsü ve motifleri dizininde ("Alametler" bölümü) bazı kehanete dayalı rüya motifleri zikredilmiştir.¹³ Yine de Thomson'un dizininde olduğu gibi bu metinler orada da yetersizce ele alınmıştır. Zinoviev yalnızca üç motiften bahsetmiştir: "kız rüyasında müstakbel kocasını görmüştür", "kişi kötü rüya görmüştür – talihsizlik vuku bulmuştur", "bir kişi rüyasında gerçekte ne olacağını görmüştür". Bu nedenle akademisyenler, kehanet rüyalarıyla ilgili hikâyeleri farklı türlere

⁶ Alan Dundes, Projection in Folklore: A Plea for Psychoanalytic Semiotics, *MLN*, Cilt: 91, Sayı: 6, 1976, s. 1500–1533.

⁷ Nikita Tolstoi, Slavianskie Narodnye Tolkovaniia Snov i İkh Mifologicheskaiia Osnova, *Son – Semioticheskoe Okno: Snovidenie i Sobytiye, Snovidenie i İskusstvo, Snovidenie i Tekst*, (ed. Irina E. Danilova & Dmitri J. Molok), Gos. Muzei İzobrazitel'nykh İskusstv İmeni A.S. Pushkina, Moskova 1993, s. 80–93.

⁸ Stanisława Niebrzegowska, *Polski Sennik Ludowy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1996.

⁹ Petr Bogatyrev, *Funkcional'no-Struktural'noe İzuchenie Fol'klora (Maloizvestnye i Neopublikovannye Raboty)*, IMLI RAN, Moskova 2006; Judit Gulyás, A Function of Dream Narratives in Fairy Tale, *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, Cilt: 36, 2007, s. 129–140.

¹⁰ Ellen Ettlinger, Precognitive Dreams in Celtic Legend, *Folklore*, Cilt: 59, Sayı: 3, 1948, s. 97–117.

¹¹ Thompson Stith, *Motif-Index of Folk-Literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books, and Local Legends*. Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis 1955–1958.

¹² Valerii Zinov'ev, *Mifologicheskie Rasskazy Russkogo Naseleniia Vostochnoi Sibiri*, Nauka, Novosibirsk 1987; Olga Cherepanova (haz.), *Mifologicheskie Rasskazy i Legendy Russkogo Severa*, SPbGU, St. Petersburg 1996; Natalia Drannikova & Irina Razumova (haz.), *Mifologicheskie rasskazy Arhangel'skoi oblasti*, OGI, Moskova 2009; Marina Vlasova (haz.), *Mifologicheskie Rasskazy Russkih Krest'ian XIX–XX vv.* Pushkinskii Dom, St. Petersburg 2013.

¹³ Valerii Zinov'ev, *a.g.e.*, s. 320.

atfederek (“kehanet rüyasını” yalnızca çeşitli folklor metinlerine dâhil edilebilecek bir konu olarak görerek) bunları kendine has özellikleri olan bir anlatı grubu olarak değerlendirmemişlerdir.

Son on yıllarda rüya anlatımı gitgide sadece bireysel aklın fenomeni olarak değil, iletişim pratiği olarak incelenmeye başlanmıştır.¹⁴ Antropologlar iddia etmektedirler ki “rüyaların ‘hatırlanması’ yalnızca ‘gerçek’ rüyanın anlatılmasıyla sınırlı değildir”¹⁵, “rüyayı gören kimse, rüyayı kendi dili ve kültürünün anlatı kuralları tarafından düzenlenmiş retrospektif bir yeniden yapılanmayla hatırlar”.¹⁶ Halkbilimi çalışmalarının sınırları da genişletilmiştir. Çağdaş halkbilimciler, “gündelik” hikâyelerin de kültüre özgü klişeleri ve mitolojik dünya tasavvurunun öğelerini içerdiğini kabul ederek kişisel tecrübe anlatılarına önem vermektedirler. Finlandiyalı halkbilimci A. Kaivola-Bregenhøj “Dreams as Folklore” (Folklor Olarak Rüyalar) adlı makalesinde kişisel rüya anlatılarının folklorun bir parçası olabileceğini savunmuştur:

*Rüya anlatımı ve yorumu birçok folklorik özelliği taşımaktadır: rüyalar... hem kendine özgü semboller hem anonim, oldukça kalıplaşmış ve kişiden kişiye aktarılmış kültüre bağlı sembolleri içermektedirler. ...Rüyalar şu ana kadar esas olarak antropologlarca kültürün ortak öğeleri olarak incelenmiştir, fakat rüyalar ve onların anlatımı aynı zamanda folklor araştırmacıları için de ilginç bir alandır.*¹⁷ (Kaivola-Bregenhøj 1993: 211)

Günümüzde, rüyalarla ilgili hikâyeleri anlatı araştırmalarının nesnesi olarak gören çalışmaların sayısı gittikçe artmaktadır. Ne var ki, rüya anlatılarının tanımlanması, sistemleştirilmesi ve onların diğer folklor metin grupları arasındaki yerini bulması sorunu devam etmektedir.

Makalenin odağı Doğu Slav malzemeleri olduğundan ben, halkbilimi çerçevesinde kültürel fenomen olarak kehanete dayalı rüya anlatılarıyla ilgilenen Rus ve Ukrayna yayımlarına özellikle önem vereceğim. Kültürel bir fenomen olarak rüya anlatılarına ilişkin ilk Rus çalışmaları 2000’li yıllarda ortaya çıkmıştır.¹⁸ E. Zhivitsa, kehanet içeren rüya anlatılarını bir dizin şeklinde tanımlamaya çalışmıştır.¹⁹ Valerij Zinoviev gibi o da bu metinleri şeytanî efsanelerin bir alt grubu olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla kehanet rüyalarının motiflerini şeytanî efsanelerin sistemleştirme ilkelerine göre sistemleştirmiştir. Mesela Valerij Zinoviev ve Svetlana Aivazian, kendi dizinlerini bölümlere (karakterler) ve alt bölümlere (her karakterin tipik eylemleri ya da tezahürleri) ayırmışlardır.²⁰ Zhivitsa’nın dizini ayrıca rüya karakterleriyle ilgili üç bölüm içermektedir:

- 1) Hayalperest ve gerçek hayattan insanlar
- 2) Sembolik karakterler (kadın, vefat etmiş bir kişi)
- 3) Hayvanlar

Ancak kehanet rüyalarının olay örgüleri şeytanî efsanelerinkinden farklılık gösterir. İkincisinde belli bir şeytanî yaratık ile kahramanın münasebetinin anlatımı yer alır. Şeytanî

¹⁴ Barbara Tedlock, The New Anthropology of Dreaming. *Dreaming*, Cilt: 1, Sayı: 2, 1991, s. 161–178; Barbara Vann, & Neil Alperstein, Dream Sharing as Social Interaction. *Dreaming*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2000, s. 111–119; Kilroe, Patricia, The Dream as Text, the Dream as Narrative, *Dreaming*, Cilt: 10, Sayı: 3, 2000, s. 125–137.

¹⁵ Benjamin Kilborne, Pattern, Structure, and Style in Anthropological Studies of Dreams, *Ethos*, Cilt: 9, Sayı: 2, 1981, s. 165–185.

¹⁶ Bruce Mannheim, After Dreaming: Image and Interpretation in Southern Peruvian Quechua. *Etnofoor*, Cilt: 4, Sayı: 2, 1991, s. 43–79.

¹⁷ Anniki Kaivola-Bregenhøj, Dreams as Folklore., *Fabula*, Cilt: 34, Sayı: 3/4, 1993, s. 211–224.

¹⁸ Bu çalışmaların detaylı incelemesi, Doğu Slav kültüründeki rüyaların sembolizmiyle ilgili doktora tezimin birinci bölümünde bulunmaktadır (Anna Lazareva, *Simvolika Snovidenii v Narodnoi Kul'ture: Fol'klorny Modeli i Lichnye Narrativy*, (Doktora Tezi), IMLI RAN, Moskova 2018, s. 16–60).

¹⁹ Elena Zhivitsa, Russkaia Traditsiia Tolkovaniia Snov, *Znanie. Ponimanie. Umenie*, Sayı: 1, 2005, s. 164–165.

²⁰ Valerii Zinov'ev, a.g.e., 305-321; S. Aivazian, Ukazatel'Suizhetov Russkih Bylichek i Byval'shchin o Mifologicheskikh Personazhakh, *Mifologicheskie Personazhi v Russkom Fol'klоре*, (ed. Erna Pomerantseva), Nauka, Moskova 1975, s. 162-182.

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

karakterlerin sayısı sınırlıdır. Her yaratık kahramanla ilişkili olarak bir dizi eylem dizisini icra eder. Bu sebeple şeytanî efsanelerin olay örgülerini karakterlere ve eylemlerine göre kolayca sınıflandırabiliriz. Ancak kehanete dayalı rüya olay örgülerinde sabit ve sınırlı bir karakter grubunu zor bulabiliriz.²¹ E. Zhivitsa, rüya karakterlerini oldukça keyfi seçmiştir. Örneğin “sembolik karakterler” bölümünde “bir kadın” alt bölümünü bulabiliriz. Ancak kehanete dayalı rüya anlatılarındaki kadın karakterler, örneğin şeytanî efsanelerdeki “denizkızı” ya da “cadı” gibi belirli özelliklere sahip değildir. Dolayısıyla kehanet rüyaları hakkındaki anlatı grupları arasında bütün kadın karakterlerin bir dizi işlev ve özelliğe sahip olduğu kehanet rüyalarıyla ilgili bir grup anlatıyı ayıramayız.

Rüya karakterlerinin hemen hemen aynı kategorileri, rüya olay örgülerinin içerik analizi için bir yöntem oluşturan psikologlar K. Hall ve R. van de Castle tarafından da ortaya koyulmuştur:

- 1) İnsanlar (tanıdıklar/yabancılar, kadınlar/erkekler vb.)
- 2) Hayvanlar
- 3) Mitolojik yaratıklar²²

Aynı zamanda psikologların tasnifi, kehanet rüyalarıyla ilgili hikâyeler değil, sıradan rüya raporlarının (öğrencilerden kaydedilen) tahlili esas alınarak geliştirilmiştir. Bu korelasyon, kehanete dayalı rüya anlatılarında belirgin bir karakter sisteminin var olmadığına işaret etmektedir. Zhivitsa'nın dizinindeki motif tanımlamasının temel ilkesi (“karakter + eylem”) “bir hayvan etkisizdir” gibi acemi yorumlara yol açmıştır.²³ Bu motif, hayvanların faaliyetlerinden hiç bahsedilmeyen metinlerde bulunmuştur, çünkü rüyanın yorumu, olay örgüsünün diğer ayrıntılarına dayanmaktaydı.

Karakterlerin listesi tamamlandıktan sonra yazar, dizinin son bölümünü (“doğal ve maddî nesnelere”) eklemiştir. Bu bölümde, kehanetsel rüya anlatılarında geçen tekil sembolleri (sadece maddî nesnelere değil) motif olarak tanımlamıştır. Örnek olarak “kasırga”, “toprak”, “sebze bahçesi”, “mezarlık”, “kilise” vd.²⁴ Diğer bazı araştırmacılar da aynı mantığı takip etmiştir. Gennadij Berestnev, “yeni bir kapsamlı rüya sözlüğünün” oluşturulmasını önermiştir. Bu kitabın kehanet rüyalarıyla ilgili hikâyelerden oluşan bir derleme olması ve ekte yer alan sembol listesiyle bu sembollerin geçtiği metinlere bağıntılar içermesi gerekiyordu (Berestnev 2013). Ukraynalı halkbilimciler T. Shevchuk ve Y. Stavitska, kehanete dayalı rüya anlatılarının arşiv kayıtlarını yayınlamışlardır. Kitaplarının sonuna bir işaretler ve semboller dizini (nesnelere, karakterler, eylemler) eklemiştir.²⁵ Bu dizin, rüya anlatılarında geçen sembolleri, çoğu durumda “savaş”, “çelenk”, “kurt” gibi isimler şeklinde listemektedir. Bu tür konu esaslı başlıklar, yayınlanmış materyallerin daha hızlı taranmasını sağlar. Yine de kehanet rüyaları anlatılarının sınıflandırılması ve sistemleştirilmesi sorununu çözemez.

Elena Zhivitsa ve diğer araştırmacılar, “bir hayvanın yavrulaması”, “mendil sallayan kadınlar” gibi rüya olay örgüsünün ayrı ayrı alınmış sembollerini ya da parçalarını değerlendirmişlerdir.²⁶ Bu tanımlama biçimleri, kısmen Zinoviev tarafından geliştirilmiş şeytanî efsanelerin olay örgüsü ve motiflerini tanımlama yöntemiyle (karakter + eylemi),

²¹ Bir istisna olarak, E. Safronov'un araştırmasında gösterildiği gibi, rüyalarda istikrarlı bir dizi role sahip olan ölmüş insanlardan ve azizlerden bahsedebiliriz (Evgenii Safronov, *Snovideniia v Traditsionnoi Kul'ture*, Labirint, Moskova 2016). Yazar, bu tür olay örgülerini karakterin eylemlerine bağlı olarak alt gruplara ayırmayı başarmıştır (Evgenii Safronov, a.g.e.). Çünkü bu grup rüya anlatılarının olay örgüsü yapısı (Safronov tarafından “başka bir dünya hakkındaki rüyalar” olarak tanımlanmıştır) şeytani efsanelerin yapısına benzemektedir.

²² G. William Domhoff, *Finding Meaning in Dreams: A Quantitative Approach*, Plenum Press, New York & London 1996, s. 13-15.

²³ Elena Zhivitsa, Russkaia Traditsiia Tolkovaniia Snov, *Znanie. Ponimanie. Umenie*, Sayı: 1, 2005, s. 165.

²⁴ Elena Zhivitsa, a.g.m., s. 165.

²⁵ Tetiana Shevchuk & Iarina Stavitska, *Ukrains'ka Usna Snotlumachna Traditsiia Pochatku XX st. (Rozvidki i Teksti)*, Dulibi, Kiyev 2017, s. 212-222.

²⁶ Elena Zhivitsa, a.g.m., s. 165.

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

kısmen de bir kehanete dayalı rüya anlatısının esas kısmının sözlü rüya kitaplarındaki geleneksel bir sembol (motif veya olay örgüsü değil) olduğu fikriyle örtüşmektedir. Ancak rüya anlatılarının bu iki türden de farklı olduğunu, yine de her ikisinin de özelliklerini bir araya getirdiğini dikkate almak önemlidir. Bunlar kompleks anlatılardır (tıpkı efsaneler gibi). Aynı zamanda, iki kısımdan oluşurlar: rüya olay örgüsü ve anlamı (sözlü rüya kitabı formüllerine benzer). Diğer folklor türleri gibi, rüya anlatıları da sözlü gelenekte var olan kurallarla inşa edilir. Ancak masal, destan ya da efsane gibi türlerin aksine, kehanete dayalı bir rüya anlatısının ana fikri bir hikâyeye anlatmak değil, bu hikâyeyi bir alamet olarak yorumlamaktır. Anlatıcı, rüya olay örgüsü ile gerçek bir olay arasında açık olmayan bir bağlantı sunar. Bu, aynı zamanda kehanetsel rüya anlatılarını, vizyonlar ya da doğaüstü tecrübelerle (farklı dünyayı ya da dünya dışı bir varlığı düşünmek) ilgili diğer folklor anlatılarından ayırır. İkinci de yorum içerir, fakat dinleyicilere açık olduğundan hikâyenin anlamı genellikle atlanır (söylenmez). Örneğin bir vizyon sahibi öteki dünyadaki günahkârların cezalandırıldıklarını gözlemler – böyle bir anlatının ana fikri dinleyiciyi doğru bir hayat yaşamaya sevk etmektir (anlatıcı bunu doğrudan söylemese de herkes bu didaktik anlamı anlar). Kehanete dayalı rüya anlatılarında ise yorum ve anlamlandırma anlatının ana ögesidir. Rünyayı görenler rüyanın kendisiyle ilgilenmezler – rüyanın ne anlama geldiğini (eğer halk rüya yorumlama geleneğinden bahsediyorsak, rüyanın kendilerini için ne öngördüğünü) merak ederler. Bir rüya örgüsü ile gerçeklik arasındaki ilişki, bu tür anlatıların odak noktasıdır. Bir rüya örgüsü, çözülmesi gereken bir bilmedir ve kehanete dayalı rüya anlatılarının geleneksel yaratma yöntemleri bu bilmeceyi çözme yollarını yansıtır. Bu nedenle, rüyanın öngördüğü gerçek hayattaki bir olayın tasviri, kehanet içeren bir rüya hakkındaki her hikâyenin ayrılmaz bileşenidir ve bu metinlerin analizi ya da sistemleştirilmesi sırasında es geçip atılamaz. Rüya dünyasıyla gerçekliğin karşılaştırılması ana fikrini yansıtan kehanet içerikli rüya anlatılarının kendine özgü iki parçalı yapısı, bu metinlerin diğer folklor türlerinin arka planına karşı özelliğinden bahsetmemizi sağlar.

Kehanetsel rüya anlatılarının motif dizinini oluşturmak için onların, efsanelerin ya da diğer metin türlerinin bir alt grubu değil, belirli bir tür olduğu noktasından hareket ettim. Bu nedenle, bu anlatıları tanımlamak için uygun ilkeleri geliştirmek gerekir. Herhangi bir sınıflandırma, folklor metinlerin dikkatle tanımlanmış yapısal birimlerine dayanmalıdır ve keyfilik unsuru içermemelidir.²⁷ Dolayısıyla, kehanete dayalı rüya anlatılarını bir dizin şeklinde tanımlamak istiyorsak, bu metinlerdeki tekrar eden anlatı yapılarını yeniden incelemeliyiz. Daha önce de belirttiğim gibi kehanetle ilgili rüya anlatılarının genel ayırt edici özelliği, iki parçalı yapılarıdır. Kehanetle ilgili rüya anlatılarının tipolojisini oluşturmak için yapısal göstergebilimsel yöntemi uyguladım ve bu metinlerdeki tekrarlayan yapıları ve bunların anlamlarını ortaya çıkardım. Yapısal göstergebilimsel analiz, kehanete dayalı rüya anlatılarının olay örgüsündeki değişmez unsurların tespit edilmesine ve bunları tutarlı bir rüya yorumlama sistemi olarak sunmaya imkân tanımaktadır.

Dizindeki Motiflerin Tanımlanma Yöntemleri

Kehanet rüyaları ile ilgili hikâyelerin çoğu bireysel anlatılardır. Ancak bunlar, folklorik motifleri ve rüya olay örgüsüne ait özgün (folklorik olmayan) detayları içermektedirler. Eğer kehanet rüyası hakkındaki hikâyeye birçok kez aktarılıp anlatılırsa sonuncusu göz ardı edilecektir. Öyleyse detaylı kişisel anlatılardaki motifleri nasıl vurgulayacağız? İlk bakışta, folklorik motifler, olay örgüsünün tekrarlanan öğeleridir. Bu kıstas, birçok folklorik anlatı için geçerlidir. Ancak rüyalardan bahsediyorsak rüya olay örgülerinin tekrarlanan öğelerinin, onları tipik rüyalar olarak tanımlayan psikologlar (Freud başta olmak üzere) tarafından da incelendiğini fark etmeliyiz. Tipik rüyaları tanımlayan psikologlar kültürel evrensellerden bahsetmişlerdir

²⁷ Alan Dundes, From Etic to Emic Units in the Structural Study of Folktales. *The Journal of American Folklore*, Cilt: 75, Sayı: 296, 1962, s. 98-99; Heda Jason, *a.g.e.*, s. 29.

çünkü bu ögeler farklı kültürlere mensup olan insanların rüyalarında da tezahür etmiştir.²⁸ Öyleyse kültürel evrenselleri ve kültürel örüntüleri nasıl ayırt edebiliriz?

Rüya anlatılarının yorumlanmalarından sonra ve yorumlanmaları nedeniyle “kültür kalıbı”²⁹ haline geldiğini varsayıyorum. Haiti rüya yorumlama geleneğini yeniden araştıran antropolog Erika Bourguignon, yorumların (rüyalar da dâhil olmak üzere) geleneksel dünya görüşünü yansıttığını kaydetmiştir:

*Yeniye anlayabilmek için eskiden yararlanmalıyız. Bilinmeyen ve garip olan, bilinen ve tanıdık olanın yardımıyla anlaşılabilir. ... Her durumda, bu yorumlar, gözlemcinin kendi dünya anlayışını yansıtıyordu ... Hem kendi rüyalarını, hem başkalarının rüyalarını yorumlamada aynı anlayışlardan yararlanırlardı.*³⁰

Önceki çalışmalarımda geleneksel rüya yorumlama modellerinin sadece insanların bir rüya olay örgüsünün ‘mesajını’ anlama şeklini değil, aynı zamanda insanların kendi rüya deneyimlerini tanımlama biçimlerini de etkilediğini göstermişim.³¹ Dolayısıyla, bu modellerin ortaya çıkarılması, yalnızca insanların rüya olay örgülerine yükledikleri anlamla ilişkili değildir. Kişisel rüya tecrübesinin nasıl kalıplaşmış bir halk hikâyesine dönüştüğüyle alakalıdır.

İşte bu yüzden, bir grup kehanetsel rüya anlatısı için aynı yorumlama mantığını uygulayabiliyorsak tekrarlanan rüya motifleri folklorik olarak tanımlamayı öneriyorum. “Kehanetsel rüya anlatılarının folklorik motifi” tabiriyle ne kastettiğimi açıklayabilmek ve daha kesin bir tanım verebilmek amacıyla iki motif tanımına başvuracağım. İlki, Eleazar Meletinskii tarafından verilmiştir. Eleazar’a göre motif bir “mikro olay örgüsü” olarak ele alınabilir, böylece onun yapısı cümle (veya söz) yapılarıyla karşılaştırılabilir.³² Ben Meletinskii’nin yaptığı çok daha detaylı olan motif tanımını tam anlamıyla benimsemiyorum. Ancak kehanete dayalı rüyaların motiflerini tanımlarken ayrı imgeler ve semboller (tek kelimeler) değil, tekrar edilen yapılar (cümle yapılarına benzeyen) aradığımı vurgulamak için ona atıf yapıyorum. Igor Silant’ev, bir motifin “anlamsal bütünlüğü” hakkında yazmıştır. Bu, bir motifin anlamını yitirmeden parçalara bölünemeyeceği anlamına gelir.³³ Kehanete dayalı rüya motifleri için geçerli olması gereken kendi motif tanımını verirken her iki akademisyenin çalışmalarından yararlanıyorum. Kehanet rüyalarıyla ilgili anlatılarda, aynı semantiğe (“semantik bütünlük”), yani başka bir deyişle ortak yorumlama mantığına sahip, tekrar eden olay örgüsü yapılarını (Meletinskii’nin (1983) tanımladığı gibi “mikro olay örgüleri”) ortaya çıkarıyorum.

Bu nedenle benim kehanete dayalı rüya anlatılarına ilişkin motif dizinim öncekilere nazaran farklılık göstermektedir. Örneğin E. Zhivitsa, kendi dizininde “rüya gören kişi çıplaktır” motifine yer vermiştir. Ancak rüya olay örgüsünün böyle bir unsurunu tek başına folklorik bir motif olarak nitelendiremeyiz. Psikologlar, rüya görenin kamusal çıplaklığı

²⁸ Richard M. Griffith, Otoya Miyagi ve Akira Tago, The Universality of Typical Dreams: Japanese vs. Americans, *American Anthropologist*, Cilt: 60, Sayı: 6, 1958, 1173–1174.

²⁹ “Kültürel kalıp rüyalar” terimi, yerli Amerikan kabileleri arasındaki rüya anlatılarını araştıran J. S. Lincoln tarafından ortaya atılmıştır (Jackson Stewart Lincoln, *The Dream in Native American and Other Primitive Cultures*, Dover Publications, New York 2003.

Lincoln, 2023: 22). Lincoln, “her kabilenin kültür kalıbı rüyasının, kültür tarafından ortaya konan belirli bir kalıplaşmış modele uyduğunu” (Lincoln, *a.g.e.*, s. 23) yazmıştır.

³⁰ Erika Bourguignon, *Dreams That Speak: Experience and Interpretation. Dreaming and the Self: New Perspectives on Subjectivity, Identity, and Emotion*, (ed. Jeannette Marie Mageo), State University of New York Press, Albany, NY 2003, s. 152–153.

³¹ Anna Lazareva, *a.g.t.*, 84–89.

³² Eleazar Meletinskii, Semanticheskaia Organizatsiia Mifologicheskogo Povestvovaniia i Problema Sozdaniia Semioticheskogo Ukazatelia Motivov i Siuzhetov, *Tekst i kul'tura: Trudy po Znakovym Sistemam*, (ed. Z. Mints), Cilt: 16, Tartuskii Gosudarstvennyi Universitet, Tartu 1983, s. 117–118.

³³ Igor’ Silant’ev, *Teoriia Motiva v Otechestvennom Literaturovedenii i Fol'kloristike: Ocherk İstoriografii*, IDMI, Novosibirsk 1999, s. 70.

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

hakkındaki “tipik rüyayı” birçok kez tanımlamışlardır.³⁴ Ancak çıplaklıkla ilgili rüyaların geleneksel yorumlama biçimlerini incelersek bunların birbirlerinden aşağıda belirtilen noktalarda ayrıldıklarını görürüz:

1) Bazı metinlerde çıplaklık, çıplak olarak görülen kişi için bir hastalık ya da ölüm öngörüsü olarak yorumlanır. Bu metinlerde çıplaklık bir zayıflık ve dezavantaj olarak görülür;

2) Diğer metinlerde ise çıplak olmak rezilliğin alametidir. Çıplak olmak uygunsuz görünmek demektir ve kamunun kınamasıyla ilişkilendirilir.

Bu durumda iki motiften söz etmek mantıklıdır:

1) Bir kişi (veya rüya gören) rüyasında çıplaktı – Gerçekte hastalanmış veya ölmüştür;

2) Rüya gören (veya bir kişi) rüyada çıplaktı – Gerçekte kınanmış ve utanç duygusunu hissetmiştir.

Başka bir ifadeyle, motif olarak tek bir rüya imgesini veyahut rüya olay örgüsünün bir detayını değil, rüya olay örgüsü ve yorumu da dahil olmak üzere, bütün bir anlatının yapısını ele alıyorum. Dolayısıyla, motif dizini bize rüya sembolizminin, sözde sözlü rüya kitaplarında sunulduğu gibi, tek bir görüntünün sembolizmine indirgenemeyeceğini göstermektedir (mesela, “rüyalarda tabut ölümün alametidir”). Yorumcu için tüm olay örgüsü yapısı önemlidir.

Ortak bir yorumlama mantığına sahip olan rüya olay örgüsü değişmezleri, rüya yorumcuları ve rüya anlatıcıları tarafından bir tür örnek olarak kullanıldıkları için yorumsal modeller olarak da tanımlanabilir. Yani bu anlatı yapıları, bireysel rüya örgülerinin detaylarının temellendirildiği çerçeveler olarak tanımlanabilir. Bahsi geçen sabit anlatı yapılarının tanımlanması, kehanete dayalı rüyaların nasıl oluştuğunu, başka bir deyişle insanların rüyalarını nasıl yorumladıklarını ve bu yorumlamanın rüya anlatılarını nasıl tipik hale getirdiğini görselleştirmeyi mümkün kılar.

Motifler ve Kehanet Rüyalarının Tipleri Arasındaki İlişki

Ortaya çıkan anlatı yapılarını motif (tip değil) olarak tanımlamam hakkında konuşurken benim motif tanımımın Thompson’inkinden farklı olduğunu da vurgulamak isterim. Thompson motifi “bir masalda gelenekte devam etme gücüne sahip olan en küçük unsur”, masal tipini ise “bağımsız varoluşa sahip olan geleneksel bir masal” olarak tanımlamıştır.³⁵ Bu ayırım, kehanete dayalı rüya anlatılarının tahlilinde uygulanabilir değildir. Kehanetsel rüya anlatıları söz konusu olduğunda, kehanet sembolleri (mesela, “kan” ya da “parlak ay”) ile anlatı yapıları arasında bir sınır çizmeliyiz. Semboller, bir olay örgüsü yapısı içinde anlamlı ayrıntılar olabilirler ve bunlar, kehanete dayalı rüya anlatılarının gelenekte devam eden en küçük unsurlarıdır. Ancak semboller motif olarak tanımlayabileceğimizi düşünmüyorum.

Araştırmamın amacı, istikrarlı bir semantiğe sahip olan en küçük tekrarlanan olay örgüsü yapılarını ortaya çıkarmak ve sistematik hale getirmektir. Bunları motifler olarak belirledim (kısa bir rüya anlatısının tüm yapısını tanımlayabilmelerine rağmen tipler değil) çünkü bu motiflerin sürdürülebilir kombinasyonlarının sayısını ortaya çıkarabileceğimizi varsayıyorum. Bu nedenle “masal tipleri” terimi, masaldaki basit (bölünemeyen) motiflerin tekrarlanan dizilerini tanımlamak daha anlamlı olacaktır. Kehanet rüyalarının tanımlanması ve sistemleştirilmesinde üç seviye olduğunu savunuyorum:

1) Geleneksel sembol – Kehanete dayalı bir rüya anlatımında en küçük unsur;

2) Motif – İstikrarlı semantiğe (= bağımsız varoluş) sahip en küçük tekrarlayan anlatı yapısı;

³⁴ Freud, Sigmund, *The Interpretation of Dreams*. (Almancadan çev. James Strachey), Basic Books, New York 2010, s. 260-261; Leon J. Saul, Embarrassment Dreams of Nakedness. *The International Journal of Psycho-Analysis*, Cilt: 47, Sayı: 4, 1966, s. 552-558; Wayne A. Myers, The Traumatic Element in the Typical Dream of Feeling Embarrassed at Being Naked. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, Cilt: 37, Sayı: 1, 1989, s. 117-130; Erich Fromm, *The Forgotten Language: An Introduction to the Understanding of Dreams, Fairy Tales, and Myths*, Rinehart, New York 1951, s. 73-78.

³⁵ Thompson, Stith, *The Folktale*, The Dryden Press, New York 1946, s. 415.

3) Tip – motiflerin tekrarlanan dizileri yahut kombinasyonları (başka bir deyişle kehanete dayalı rüya olay örgülerinin temel yapılarının daha karmaşık olanları oluşturmasının sürdürülebilir yolları)

Dizinde Sistemleştirilmiş Veriler

Motif dizininde, Doğu Slav bölgelerinde etnograflar ve folklorcular tarafından 20. yüzyılın başlarından günümüze kadar kaydedilen ve geleceğin sembolik öngörülere olarak kabul edilen rüyalar hakkındaki sözlü anlatıları, 2020 yılında yayınlanmış materyaller de dahil olmak üzere tanımladım. Ana kaynaklar, Rus ile Ukraynalı etnograflar ve halkbilimcilerin yazdıkları rüya anlatılarını araştırmaya ve yayınlamaya adanmış makaleler, tezler ve kitaplardır.³⁶ Ayrıca Rusya Devlet Beşerî Bilimler Üniversitesi Sosyal Antropoloji Merkezi öğrencileri tarafından derlenmiş malzemeyi de kullandım.³⁷

Dizinde açıklanan metinler şu şehirlerde toplanmıştır:

• **Ukrayna** (Zhytomyr, Khmelnytskyi, Lviv, Ternopil, Ivano-Frankivsk, Vinnytsia, Volyn, Kyiv, Chernihiv, Poltava, Kharkiv, Donetsk, Luhansk, Kherson, Mykolaiv bölgesi);

• **Rusya'nın Avrupa kısmı** (Arkhangelsk, Vologda, Novgorod, Leningrad, Moskova, Tver, Belgorod, Bryansk, Ivanovo, Rostov, Tula, Oryol, Yaroslavl, Astrakhan, Volgograd, Krasnodar, Ulyanovsk bölgesi) ve diğer birkaç Rus bölgesi (Kirov, Chuvash, Tyumen, Penza, Trans-Baikal bölgesi);

• **Belarus** (Mogilev, Brest, Gomel bölgesi)

Görebileceğimiz üzere, malzemenin çoğu Ukrayna ve Rusya'nın Avrupa kısmında kaydedilmiştir. Belarus'ta derlenmiş kehanetsel rüya anlatılarına dair kayda değer bir yayın bulamadığım için Belarus materyali dizinde yeterince temsil edilmemiştir.

Dizini oluştururken rüya olay örgüsünün 'kod çözme' mekanizmalarına odaklandım. Dolayısıyla, kehanet içermeyen rüyalarla ilgili anlatıları dikkate almadım. Aynı sebeple, rüya olay örgüsü gerçek hayatta tekrarlandığında kelime kelimesine yorumlanan kehanetsel rüya anlatılarını da tanımlamadım. Örneğin biri önce rüyada, sonra gerçek hayatta da vefat etmiştir. Bu tür rüyaların yorum imkânları aşikârdır.

Rüya anlatıları, temellerinde yatan anlatı yapılarına göre sistemleştirilir. Bu nedenle, katmanlı bir rüya olay örgüsünün parçası olmayan ve tek bir imgenin (balık, elma vb.) anlamını açıklayan çok kısa kehanet rüyaları hakkındaki hikâyelere dair bilgi vermedim.

Kehanete dayalı rüya anlatılarının değişmeyen unsurlarını *rüya olay örgüsü (yapı) – onun semantik karşılığı (gerçek hayat)* şeklinde gösterdim. Bu yüzden "bilerek çağrıştırılmış" rüyalara da (rüya gören kişi, kehanetsel rüyaya sebep olacak ritüellerden sonra rüya görmüştür) özellikle önem vermedim. Bu tarz anlatılar biraz farklı biçimde tanımlanmalıdır: Onların tanımları, rüya görenin yatmadan önce icra ettiği ritüel eylemlerini de içermelidir.

³⁶ Mikhail Lurye ve Adel' Cheresnaya, Krest'ianskie Rasskazy o Sbyvaiushchikhsia Snakh, *Traditsiia v Fol'klore i Literature: Stat'i, Publikatsii, Metodicheskie Razrabotki Prepodavatelei i Uchenikov Akademicheskoi Gimnazii Sankt-Peterburgskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, (ed. Mikhail Lur'e), SPbGU, St. Petersburg 2000, s. 275–310; Mikola Dmitrenko (haz.), *Narodnii Sonnik*, Vidavets' Mikola Dmitrenko, Kiyev 2005; Darina Antsibor, *Paradigma Onirichnogo Fol'kloru*, 2015, Kyivs'kii Natsional'nii Universitet İmeni Tarasa Shevchenka. (Doktora Tezi); Evgenii Safronov, *Snovideniia v Traditsionnoi Kul'ture*, Labirint, Moskova 2016; Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, *Ukrains'ka Usna Snotlumachna Traditsiia Pochatku XX st. (Rozvidki i Teksti)*, Dulibi, Kiyev 2017; Iarina Stavitska, *Usnii Snotlumachnii Narativ: Kontekstno-Funktsional'nii Aspekt*, Doktora Tezi, Institut mistetstvoznavstva, fol'kloristiki ta etnologii im, M. Ril's'kogo, Kiyev 2018; Anna Lazareva, *a.g.e.*; vd.

³⁷ Vladislava Kishkina & Olga Meshcheriakova & Ekaterina Krasnova, Materialy dlia siuzhetno-motivnogo ukazatelia rasskazov o snakh, *Zhivaia starina*, Sayı: 4, 2020, s. 5–6; Vladislava Kishkina & Olga Meshcheriakova & Ekaterina Krasnova, a.g.m.; Ekaterina Krasnova, "Budto Kusty Maliny ee Golosom Govoriat": Obrazy Umershikh v Fol'klornyh Rasskazah o Snah, *Zhivaia starina*, 2020, Sayı: 4, s. 9–10; Olga Meshcheriakova, "Etot Muzhchina Stal Prevrashchat'sia v Cherta": Obrazy Snovideniia, *Predveshchaisushchie Opasnost'*, *Zhivaia Starina*, No: 4, 2020, s. 6–8.

Yine aynı nedenle rüya görenin birtakım eylemlerde bulunmasına sebep olan rüyalara da pek dikkat etmedim. Mesela, rüya karakteri iş değiştirmeyi tavsiye etmiştir, ardından rüya gören işini bırakıp yenisini bulmuştur. Bu, onun sorunundan kurtulmasına yardımcı olmuştur.³⁸ Her hâlükârda rüya konusu ile gerçek yaşam olayları arasındaki bağ, “bir şey rüyada görüldü – bir şey oldu” şemasından daha karmaşıktır. Bu anlatıların “Bir şey hakkında rüya görüldü – *rüya gören kişi rüyaya göre belli bir şekilde eylemde bulundu* – bunun neticesi olarak bir şey oldu” olarak tarif edilebilen başka yapıları vardır. Bu yüzden bu tür metinler ayrı araştırmayı gerektirir.

Motif Dizininin Yapısı (Motiflerin Tipolojisi)

Dizin 8 ana bölüme ayrılmıştır:

- A** – Rüya görenin görünüşü ve nitelikleri (rüya karakterleri);
- B** – Rüya görenin eylemleri (rüya karakterleri);
- C** – Rüya görenin duyguları;
- D** – Rüya görenin duyuları;
- E** – Sözlü imgeler (ifadeler, düşünceler, ibareler, diyaloglar);
- F** – Nesnelere (nitelikler ve dönüşümler);
- G** – Nesnelere sayısı (rüya karakterleri, eylemlerin tekrarı);
- H** – Mekân (çevrenin dönüşümü, mekândaki hareketler).

Kehanetsel rüyalarının birçoğunda en yaygın motif, tanıdık çevrelerin, nesnelere ve insanların görünüşünün değişimleridir. Örnek olarak mekânlar değişik görünebilir, nesnelere kaybolabilir ya da yok olabilir/edilebilir, insanların garip görünüşleri veya nitelikleri olabilir veyahut rüya olay örgülerinde değişik şeyleri yapabilirler. Bu tür dönüşümler genellikle alametler olarak ele alınır. Bu nedenle tanıdık mekânlar, nesnelere ve kişilerin bahsi, motif dizininin zemini olarak alınmıştır. **A**, **F** ve **H** bölümlerdeki motifler “tanıdık bir şey (kişi, nesne ya da mekân) rüyada değişik gözükür – belli kişinin hayatında bir şey olur” olarak tanımlanabilir. Bu tür kehanetsel rüya olay örgülerine ilişkin tahminler, rüyada sıra dışı gözükken kişiyle ya da değişik görünen nesnelere (veya mekânlara) sahip olmayla ilgilidir.

B (“Eylemler...”) bölümündeki motiflerin çoğu “rüya gören ya da (rüya görene tanıdık gelen) bir kişi bir şey yapar – rüya görene yahut bu kişiye bir şey olur” şemasıyla açıklanabilir. Tanıdık nesnelere yönelik yapılan eylemler ya da tanıdık mekânı dönüşüme uğratma amaçlı eylemler **F** (“Nesnelere...”) ve **H** (“Mekân...”) bölümüne dahil edilmiştir.

C (“Duygular...”) ve **D** (“Duyumlar...”) bölümlerindeki motifler “rüya gören bir şey hisseder (duygu veya duyum) – gerçekte rüya görene bir şey olur” şeklinde tanımlanabilir.

E (“Sözlü imgeler...”) ve **G** (“Sayılar...”) bölümleri, kelimeler ve sayılar gibi soyut imgelere dayanmaktadır. Ancak bu bölümlerde anlatılanların büyük bir çoğunluğu tanıdık nesnelere, mekânlar ve kişilerden bahsederler ve rüyaların yorumu için anlamlıdır. Örneğin rüyada söylenmiş kelimeler genellikle rüya görene ya da tanıdık kişiye yöneliktir (veya rüya gören/tanıdık kişi tarafından söylenmişlerdir yahut konuşmada gerçek bir şahsın bahsi geçmiştir). Kimin söylediği, kime söylendiği ya da konuşmada kimden söz edildiği çok önemlidir. Bu ayrıntılar, kehanetin kiminle alakalı olduğunu gösterir. **G** bölümünde sistemleştirilmiş anlatılar salt nesnelere sayısı (veya eylemlerin tekrarı) hakkında değildir. Bir rüyada eylemleri birkaç kez tekrarlayan ya da birkaç nesneye sahip olan gerçek bir kişi hakkındaki bilgiler, daha az anlamlı değildir.

Motiflerin tanımı genel düzeyden (olay örgüsü yapıları) başlayıp belirli örneklerle (belirli olay örgülerine atıflar) sonlanır. Motifler (değişmez unsurlar) daha geliştirilmiş formlardan (büyük metin gruplarında ortak olanlar) belirli alt gruplara (ortak değişmez unsurların farklı varyantları olarak düşünülebilir) kadar alt bölümler halinde tanımlanmıştır. Daha ileri sistematikleştirme, halkbilimciler tarafından kaydedilmiş kehanet rüyalarıyla ilgili belirli

³⁸ Valentina Zaporozhets, *Sny i Videniia kak Chast' İsnovideniia (Po materialam, sobrannym v Moskve letom 1998 g.), Sny i Videniia v Narodnoi Kul'ture*, (haz. Olga Khristoforova), RGGU, Moskova 2002, s. 99.

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

anlatılara atıflarla biten, açığa kavuşturulmuş metin yapılarının daha ayrıntılı bir tanımını temsil eder. Örnek olarak bir grup kehanete dayalı rüya anlatılarının özünde yer alan modelin en genel tanımı “insanların (sahiplerinin) sembolleri olarak nesnelere”dir. Bir sonraki somutlaştırma seviyesi, genellikle kişileri simgeleyen nesnelere (evler, ağaçlar, şahsî eşyalar, çiğ et ve gezegenler – listenin genişletilmesi imkân dâhilindedir) kategorilerini göstermektir. Ondan sonraki adım, kehanetsel rüya olay örgüsü gruplarında ortak olan yapıların daha ayrıntılı tanımlarını yapmaktır. Örneğin birinin bahçesindeki bir ağaç kurur – bahçenin sahibi ölür (veya hastalanır). Söz konusu olay örgüsünün yapısı, kehanete dayalı kişisel rüya anlatılarında birçok açıdan mevcuttur. Mesela ağacın farklı biçimlerinden söz edilebilir, ağaç farklı şekilde hasar görebilir (kuruyabilir, kesilmiş ya da yakılmış olabilir vs.), gerçekte farklı kişiler vefat eder (rüya görenin yakın veya uzak akrabaları, arkadaşları, komşuları, tanıdıkları vs.), lâkin genel yapı hep aynı kalır. Olay örgüsü yapısı (birinin bahçesindeki bir ağaç kurur – bahçenin sahibi ölür) ve bunun uygulaması (mesela rüya görenin bahçesindeki kayısı ağacı kurur – rüya görenin eşi ölür) arasındaki ilişki, değişmez ve değişen unsur – Alan Dundes’in tanımına göre *motifem* ve *alomotif* – arasındaki ilişki olarak kabul edilebilir.³⁹

Dizinin bu şekilde hiyerarşik bir düzene sahip olması, bir grup folklor metnini genel bir şemaya – özündeki yapı iskeletine – indirgenebileceğimiz fikrine tekabül eder. Bu yaklaşım, diğer birçok bilim insanı tarafından geliştirilmiş masalların genel yapısını tanımlayan V. Propp’un çalışmasında ortaya konmuştur⁴⁰ ve farklı metin türlerine yapısal analizi uygulayan diğer birçok akademisyen tarafından geliştirilmiştir.⁴¹ A. Lord, sözlü şiirin “grameri” hakkında yazmış ve bunu “gramer içinde özel bir gramer” olarak tanımlamıştır.⁴² Lord’a göre “formüller bu özel anlatı gramerinin deyimleri, tümceleri ve cümleleridir” ve şarkıcı/destancı bunları ezberleyerek değil de alışlagelmiş kullanımlarını anlayarak icra etmeyi öğrenir”.⁴³ Bu makalede, kehanete dayalı rüya anlatılarını hemen hemen aynı biçimde ele alabileceğimizi savunuyorum. Rüya yorumcusu, geleneksel rüya yorumunun ilkelerini, “kelimeler” ve “gramer” de dâhil olmak üzere, bir tür dil olarak bilir. Bu dili kullanabilmek (ve dolayısıyla herhangi bir rüyayı yorumlayabilmek) için, bir grup çok iyi bilinen kehanet sembollerinin (“kelimeler”) anlamlarını ezberlemek yeterli değildir. Yorumcu, kehanetsel rüya olay örgülerinin doğasında bulunan anlatı yapılarını (“gramer”) anlamalıdır. Geleneksel rüya yorumu, kaotik bir rüya olay örgüsünde bu kalıpları bulma (ve ardından bütün olay örgüsünün bunlara indirgeme) sürecidir. Her bir anlatı yapısı çerçevesinde sıkça görülen kehanet sembolleri kümeleri vardır, ancak bu yapılar herhangi bir imgeyle doldurulabilir. Semboller birbirlerini yerine geçebilir, fakat yapı aynı kalır. İşte bu sebeple özgün imgeleri içeren her kişisel rüya olay örgüsü geleneksel biçimde yorumlanabilir.

Rüya anlatılarının tahlili göstermektedir ki rüya gören genellikle gerçeğin çarpıtılmış imgesini (folklor modellerine göre) yorumlar, mücerret sembolleri değil. Elbette, tanıdık nesnelere, insanlara ve mekânlara hiçbir göndermede bulunmayan bazı kehanetsel rüya anlatıları da vardır. Ne var ki, onların olay örgüsü yapıları rüya yorumlamasında önemli bir rol oynayan gerçeklik öğeleri içeren rüya olay örgüsü şemalarına benzemektedir.

Örnek olarak bu makalede yayımlanan dizinin bir kısmında F.1.1.3.2 motifini göreceksiniz, “birinin kişisel eşyası (ya da başka bir maddî nesne) nehirde batır (veya suda yüzüp gider) – kişi ölür”. Genellikle rüyayı görenler, aile üyelerine (veya kendisine) ait bir

³⁹ Alan Dundes, From Etic to Emic Units in the Structural Study of Folktales. *The Journal of American Folklore*, Cilt: 75, Sayı: 296, 1962, s. 102–103.

⁴⁰ Vladimir, Propp, *Morphology of the Folktale*, (ed.: Svatava Pirkova-Jakobson, çev. Laurence Scott), Indiana University Research Center in Anthropology, Folklore, and Linguistics, Bloomington 1958.

⁴¹ Alan Dundes, *a.g.e.*; Algirdas Julien Greimas ve Catherine Porter, Elements of a Narrative Grammar. *Diacritics*, Cilt: 7, Sayı: 1, 1977, s. 23–40; vd.

⁴² Albert Bates Lord, *The Singer of Tales*. 2nd ed., (ed. Stephen Mitchell ve Gregory Nagy), Cambridge, Harvard University Press, MA & London, England 2003 [2000 [1960]].

⁴³ Albert Bates Lord, *a.g.e.*

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

nesne görür ve onun suda batması ile ilgili rüya nesneye sahip olan kişinin ölümüne alamettir. Nesne rüya gören kişiye aitse o zaman bu, rüya görenin aile üyesinin yahut yakın arkadaşının vefatına işaret eder. Ancak bazı durumlarda batan nesnelere sahibi yoktur. Örnek olarak nehre düşen siyah bir bulut rüya gören kişinin oğlunun ölümünü bildirir.⁴⁴ Bu durumda, kehanetsel rüya olay görgüsünün yapısı ile yorumunun mantığı aynı kalır. O hâlde F.1.1.3.2 alt bölümünde bulunan bütün anlatıların aynı tipe sahip olduğuna hükmedebiliriz. Aralarındaki tek fark, rüyada görülen imgelerin ne kadar tanıdık (ya da “soyut”) olduğudur. Bu sonuç, dizinde sistemleştirilmiş bütün metinleri kapsamaktadır.

O halde neden rüyalarda görülen imgelerle onların gerçekteki prototipleri arasındaki bağıntıya dayalı bir motif tipolojisini oluşturdum? Dediğim gibi, kehanetsel rüya anlatılarının büyük bir çoğunluğu tanıdık imgelerden bahseder. Gerçekte var olan nesnelere (kişiler, mekânlar) başkalaşımıyla ilişkin rüyaların anlatı şemalarını tahlil ederek “soyut” (rüya görene tanıdık olmayan) imgeler içeren rüyaları yorumlamak için de geçerli olan anlatı yapılarını ortaya çıkarabiliriz. Aynı zamanda, sadece “soyut” sembollerden bahsedilen birkaç anlatıyı tahlil ederek tüm kehanete dayalı rüya anlatılarının külliyatının değişmez unsurlarını elde etmek imkânsızdır. İlkinin yorumu daha karmaşıktır, çünkü rüyanın anlamını belirleyen tanıdık nesnelere çağrışımlarını (aidiyeti, nitelikleri, mekândaki yeri vd.) içerir.

Motif dizininin nasıl düzenlendiği hakkındaki açıklamaları örneklendirmek amacıyla motif dizininin bölümlerinden birini tanıtmak istiyorum. Dizin, kitabımda yayınlanmıştır.⁴⁵ Burada F bölümünden bir parçanın (bazı küçük düzeltmelerle) Rusçadan çevirisini bulacaksınız.⁴⁶

Motif Dizininin Bir Parçası

Kısaltmalar

Tire “-”, rüya motiflerin kısa açıklamalarını (sol taraf) ve onların semantiklerini (sağ taraf) bağlar. Bunu “rüya şöyle yorumlanır” ifadesiyle de değiştirebiliriz. “Rüyada” ya da “gerçek hayatta” kelimeleri ve onların eşanlamlıları çıkarılmıştır.

S – rüya gören kişi

R – rüya gören kişinin tanıdığı

U – ölü kişi

N – “bir kimse”: Rüya karakterinin kişiliği rüya yorumlanmasında önemli değildir (veya herhangi gerçek bir kişi yahut karakter olabilir) ya da rüya görenin tanımadığı bir karakterden söz ediyoruzdur.

F. Nesnelere (nitelikleri ve dönüşümleri)

F.1. kişilerin (sahiplerinin) simgeleri olarak nesnelere

F.1.1. nesne (S/R'ye ait) harap olur veya kaybolur – S/R ölür (hastalanır, acı çeker)

F.1.1.1. ev (rüya görenin ya da rüya görenin komşusunun)

F.1.1.1.1. S/R'nin evi yıkılır (kirli, çöker) – S/R ölür (hastalanır, acı çeker)

-R'nin evi yıkıldı – R öldü (Poltava bölgesi)⁴⁷

-R'nin evi çöker (kirli, çürük) – R ölür veya hastalanır (Leningrad, Nikolaev, Kyiv, Poltava bölgesi)⁴⁸

-R'nin evinin yenilenmesi gerekir – R hastalanır (Poltava region)⁴⁹

-S'nin evi isle kaplanır – S tutuklanır (Khmelnyskyi bölgesi)⁵⁰

⁴⁴ Mikhailo Krasikov, Logika snovidin': Materiali do ukrains'kogo sonnika, *Narodnii Sonnik*, (haz. Mikola Dmitrenko), Vidavets' Mikola Dmitrenko, Kyiv 2005, s. 217.

⁴⁵ Anna Lazareva, *Tolkovanie Snovidanii v Narodnoi Kul'ture*, RGGU, Moskova 2020a, s. 187–231.

⁴⁶ Anna Lazareva, a.g.e., s. 216–222.

⁴⁷ Anna Lazareva, *Simvolika Snovidanii v Narodnoi Kul'ture: Fol'klornye Modeli i Lichnye Narrativy*, (Doktora Tezi), IMLI RAN, Moskova 2018, s. 66–68.

⁴⁸ Mikhail Lurye ve Adel' Chereshnya, a.g.m., s. 275–310; Antsibor, a. g. t., s. 200; Anna Lazareva, a.g.t., s. 70.

⁴⁹ Anna Lazareva, a.g.t., s. 69.

⁵⁰ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, a.g.e., s. 139.

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

F.1.1.1.2. (S/R evindeki) soba tahrip olur – S/R ölür (veya hastalanır)

-S'nin evindeki ocak/soba yıkılır – S'nin akrabası (kocasını, çocukları) ölür (Tver, Kyiv bölgesi)⁵¹

-S'nin evindeki ocak/soba ikiye bölünür – S'nin erkek kardeşi ölür (Ulyanovsk bölgesi)⁵²

-R'nin evindeki ocak/soba yıkılır – R ölür (Zhytomyr, Poltava bölgesi)⁵³

F.1.1.2. ağaç (birinin bahçesinde yetişen)

F.1.1.2.1. (S/R'nin bahçesindeki) ağaç kurur – S/R ölür (veya hastalanır)

-R'nin bahçesindeki elma ağacı kesilir – R'nin oğlu ölür (Novgorod bölgesi).⁵⁴

-S'nin bahçesindeki kayısı ağacı kurur – S'nin kocası ölür (Kherson bölgesi)⁵⁵

-S'nin bahçesindeki kayısı ağacı kesilir – S'nin kocası ölür (Kherson bölgesi)⁵⁶

-R'nin bahçesindeki meşe ağacı her zamanki yerinden kaybolur – R ölür (Poltava bölgesi)⁵⁷

-Çiçek açmış elma ağacının kökü yanar – S'nin erkek torunu (genç adam) ölür⁵⁸

F.1.1.3. kişisel eşya (maddî nesne)

F.1.1.3.1. Bir şey (S/R'nin kişisel eşyası) kaybolur – R (veya S'nin bir akrabası ya da arkadaşı) ölür (veya hastalanır)

-R'nin kıyafeti (ceket, kazak) kaybolur – R ölür (Kuzeybatı Rusya, Kirovsk bölgesi)⁵⁹

-S'nin el çantası kaybolur – S'nin arkadaşı ölür (Poltava bölgesi)⁶⁰

-S'nin eldiveni kaybolur – S'nin erkek kardeşi ölür⁶¹

-S'nin ayakkabısı kaybolur – S'nin arkadaşı ölür (Belgorod bölgesi)⁶²

-S'nin galoşu kaybolur – S'nin kocası ölür (Kherson bölgesi)⁶³

-S'nin altın mücevheratı kaybolur – S'nin annesi hastalanır (Moskova)⁶⁴

-S'nin evindeki halı her zamanki yerinde değildir – S'nin kocası ölür (Poltava bölgesi)⁶⁵

F.1.1.3.2. R/S'nin kişisel eşyası (veya başka bir maddî nesnesi) nehirde batar (veya yüzüp gider) – R'nin (veya S'nin) akrabası ölür

F.1.1.3.2.1. R'ye ait nesne nehirde batar – R ölür

-R'nin mendili nehirde batar – R ölür (Poltava bölgesi)⁶⁶

F.1.1.3.2.2. S'nin kişisel eşyası (veya başka bir maddî nesnesi) nehirde batar (veya yüzüp gider) – S'nin akrabası ölür

-S'nin başörtüsü nehirde batar – S'nin kızı ölür (Ulyanovsk bölgesi)⁶⁷

⁵¹ Mikhail Lurye ve Adel' Cheresnaya, a.g.m.; Liudmila Ivannikova, Vishchi Sni., *Narodniy sonnink*, (haz. Mikola Dmitrenko, Vidavets' Mikola Dmitrenko, Kyiv 2005, 192–193.

⁵² Evgenii Safronov, *Snovideniia v Traditsionnoi Kul'ture*. Labirint, Moskova 2016, s. 487.

⁵³ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, a.g.e., s. 120; Lazareva, a.g.t., s. 90-91.

⁵⁴ Mikhail Lurye ve Adel' Cheresnaya, a.g.m.

⁵⁵ Iarina Stavitska, a.g.t., s. 273.

⁵⁶ Iarina Stavitska, a.g.t., s. 273-274.

⁵⁷ Anna Lazareva, a.g.t., s. 116-117.

⁵⁸ Anna Lazareva, Simvolika Dereva v Snovideniiah, *Traditsionnaia Kul'tura*, Sayı: 4 (68), 2017, s. 147–148.

⁵⁹ Irina Razumova, *Potaennoe Znanie Sovremennoi Russkoi Sem'i: Byt. Fol'klor. Istorii*, Indrik, Moskova 2001, s. 102-103; Anna Lazareva, *Simvolika Snovidenii v Narodnoi Kul'ture: Fol'klorny Modeli i Lichnye Narrativy*, (Doktora Tezi), IMLI RAN, Moskova 2018, s. 76.

⁶⁰ Anna Lazareva, a.g.t., s. 183.

⁶¹ Marina Vlasova (haz.), *Mifologicheskie Rasskazy Russkikh Krest'ian XIX–XX vv.*, Pushkinskii Dom, St. Petersburg 2013, s. 15.

⁶² Mikhailo Krasikov, a.g.m., s. 216.

⁶³ Iarina Stavitska, *Usnii Snotlumachnii Narativ: Kontekstno-Funksional'nii Aspekt*, (Doktora Tezi), Institut mistetstvoznavstva, fol'kloristiki ta etnologii im, M. Ril's'kogo, Kiyev 2018, s. 274.

⁶⁴ Vladislava Kishkina & Olga Meshcheriakova & Ekaterina Krasnova, Materialy dlia siuzhetno-motivnogo ukazatelii rasskazov o snakh, *Zhivaia starina*, Sayı: 4, 2020, s. 6.

⁶⁵ Anna Lazareva, a.g.t., s. 120.

⁶⁶ Anna Lazareva, a.g.t., s. 78.

⁶⁷ Evgenii Safronov, a.g.e., s. 488.

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

-S'ye ait iki sandık nehirden aşağı süzülür – S'nin damadı ve kocası ölür (Zhytomyr, Poltava bölgesi)⁶⁸

-İki tekne denize doğru sürüklenir – iki kişi ölür (Kuzeybatı Rusya)⁶⁹

-Kütük (veya kürek) suda batar – S'nin aile üyesi ölür (Tver bölgesi)⁷⁰

-Kara bir bulut nehre düşer – S'nin oğlu boğulur (Kharkiv bölgesi)⁷¹

F.1.1.3.3. S/R'nin kişisel eşyası (veya başka bir maddî nesnesi) zarar görür/yok olur – R ölür (veya hastalanır)

-R'nin elbisesi çürür – R evliliğinde mutsuz (Tver bölgesi)⁷²

-R'nin tekerlekli sandalyesi paramparça olur – R ölür (Moskova)⁷³

F.1.1.4. çiğ et

F.1.1.4.1. çiğ et (ceset) hayat belirtileri verir – R/S ölür (veya hastalanır)

-Bir et dükkânında ölü insanların ceset parçaları karıştırılır – tifüs salgını başlar; S ağır hastalanır (Zhytomyr bölgesi)⁷⁴

-Bir parça çiğ et nefes alır – S'nin akrabası ölür (Kuzeybatı Rusya)⁷⁵

F.1.1.4.2. çiğ et pişirilir/götürülür – R ölür (veya hastalanır)

-Çiğ et fırında ısıtılır – S'nin bir aile üyesi ölür (Khmelnyskyi bölgesi)⁷⁶

-Et parçaları pişirilir – insanlar yangında ölür (Vinnytsia bölgesi)⁷⁷

-Çiğ et bir at tarafından götürülür – S'nin bir akrabası ölür (Kuzeybatı Rusya)⁷⁸

F.1.1.5. Göksel beden

F.1.1.5.1. bir gök cismi gizlenir (batar, kararır) – S'nin bir akrabası ölür

-Ay batar – S'nin kocası ölür (Zhytomyr bölgesi)⁷⁹

-Güneş batar – S'nin bir akrabası ölür (Tver bölgesi)⁸⁰

F.1.2. S tarafından bir nesne yaratılır ya da S'nin ev alanı dâhilinde ortaya çıkar – S'nin çocuğu doğar/S'nin aile üyeleri hayatta kalır

F.1.2.1. ağaç

F.1.2.1.1. S'nin bahçesinde bir ağaç belirir (veya S tarafından dikilir) – bir çocuk doğar/bir aile üyesi hayatta kalır

-S ağaç diker – S hamile kalır (Kuzeybatı Rusya)⁸¹

S'nin bahçesinde büyük bir ağaç belirir – S'nin aile üyeleri kolera salgını sırasında hayatta kalır (Khmelnyskyi bölgesi)⁸²

F.2. kolektifin (aile) ya da bir rüya görenin ev halkının simgesi olarak nesne

F.2.1. S'ye (veya R'ye) ait nesnenin bir parçası ayrılır – S'nin (veya R'nin) bir akrabası aileden ayrılır (ölür, aileyi terk eder)/S zarara uğrar

⁶⁸ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, *Ukrains'ka Usna Snotlumachna Traditsiia Pochatku XX st. (Rozvidki i Teksti)*, Dulibi, Kiyev 2017, s. 91.

⁶⁹ Irina Razumova, *a.g.e.*, s. 99.

⁷⁰ Mikhail Lurye ve Adel' Cheresnya, *a.g.m.*, s. 39.

⁷¹ Mikhailo Krasikov, *a.g.m.*, s. 217.

⁷² Mikhail Lurye ve Adel' Cheresnya, *a.g.m.*

⁷³ Valentina Zaporozhets, *a.g.m.*, s. 101.

⁷⁴ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, *a.g.e.*, s. 124.

⁷⁵ Irina Razumova, *a.g.e.*, s. 95.

⁷⁶ Liudmila Ivannikova, *a.g.m.*, s. 195.

⁷⁷ Nastia Prisiazhniuk, Sni ta yikh vidgaduvannia, *Narodnii sonnik*, (haz. Mikola Dmitrenko), Vidavets' Mikola Dmitrenko, Kyiv 2005, s. 182.

⁷⁸ Irina Razumova, *a.g.e.*, s. 95.

⁷⁹ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, *a.g.e.*, s. 180.

⁸⁰ Mikhail Lurye ve Adel' Cheresnya, *a.g.m.*, s. 53.

⁸¹ Irina Razumova, Oniromanticheskaia Simvolika Braka, Rozhdeniia, Smerti v Sovremennykh Ustnykh Rasskazakh, *Sny i Videniia v Narodnoi Kul'ture*, (haz. Ol'ga Khristoforova), RGGU, Moskova 2002, s. 298.

⁸² Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, *Ukrains'ka Usna Snotlumachna Traditsiia Pochatku XX st. (Rozvidki i Teksti)*, Dulibi, Kiyev 2017, s. 139.

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

F.2.1.1. S'nin (veya R'nin) evinin bir kısmı yıkılır – S'nin (veya R'nin) evinin bir sakini ölür (aileyi terk eder)

-S/R'nin evindeki duvar (köşe, çatı/tavan) yıkılır – S/R'nin aile üyesi ölür (Zhytomyr, Poltava bölgesi)⁸³

-S'nin ahırındaki duvar yıkılır – S'nin kocası ölür (Vinnytsia bölgesi)⁸⁴

Çatının bir parçası çöker – S'nin karısı ölür (Pinsk bölgesi)⁸⁵

-S'nin evinde tavandan bir giriş düşer – S'nin kocası ölür (Kuzeybatı Rusya)⁸⁶

-S'nin evindeki duvarın tuğlası düşer – S'nin kız yeğeni ölür (Ulyanovsk bölgesi)⁸⁷

-S'nin girdiği binanın bir kısmı yıkılır – S'nin oğlu hapsedilir (Tver bölgesi)⁸⁸

-S'nin evindeki ocak/soba yıkılır – S kocasını boşar (Rostov bölgesi)⁸⁹

F.2.1.2. S/R'nin evindeki ocağın/sobanın (veya fırının içinde duran bir nesne) bir kısmı tahribata uğrar – S/R'nin evinin sakini ölür

-R'nin evindeki ocağın/sobanın parçaları tahribata uğrar – R'nin ailesinin birkaç üyesi ölür (Poltava bölgesi)⁹⁰

-S'nin evindeki ocakta/sobada duran tencereler tahribata uğrar – S'nin aile üyeleri ölür (Zhytomyr bölgesi)⁹¹

F.2.1.3. ağacın (S/R'nin bahçesinde bulunan) bir kısmı ayrılır – R (S'nin akrabası) ölür

-S'nin bahçesinde yetişen ağaçtan bir elma koparılır – S'nin kızı ölür (Zhytomyr bölgesi)⁹²

-R'nin bahçesinde bulunan ağacın iki elması olgunlaşıp düşmek üzeredir – R ve karısı ölür (Poltava bölgesi)⁹³

F.2.1.4. S'ye ait kıyafetin bir parçası düşer – S'nin akrabası ölür (S zarara uğrar)

-S'nin ayakkabısının tabanı düşer – S'nin çocuğu ölür (Zhytomyr bölgesi)⁹⁴

-S'nin çizmesinin tabanı düşer – S'nin evindeki bir domuz ölür (Zhytomyr bölgesi)⁹⁵

-S'nin kol saatinin bir parçası düşer – S'nin annesi ölür (Ulyanovsk bölgesi)⁹⁶

F.2.1.5. S/R'nin vücudunun bir parçası kopmak üzere (veya eksik) – S/R arkadaşını veya akrabasını kaybeder (bir kayıp yaşar)

-S'nin bir dişi (birkaç tanesi ya da hepsi) düşer – S'nin bir arkadaşı ya da akrabası ölür (Tver, Volynsk, Ulyanovsk, Khmelnytsky, Zhitomir, Lviv, Poltava bölgesi, Kuzeybatı Rusya)⁹⁷

⁸³ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, *a.g.e.*, s. 88; Anna Lazareva, *a.g.t.*, s. 81-88.

⁸⁴ Nastia Prisiazhniuk, *a.g.m.*, s. 177.

⁸⁵ Svetlana Tolstaia, *Inomirnoe Prostranstvo Sna, Sny i Videniia v Narodnoi Kul'ture*, (haz. Ol'ga Khristoforova), RGGU, Moskova 2002, s. 202.

⁸⁶ Irina Razumova, *Potaennoe Znanie Sovremennoi Russkoi Sem'i: Byt. Fol'klor. Istoriia*, Indrik, Moskova 2001, s. 99.

⁸⁷ Evgenii Safronov, *a.g.e.*, s. 487.

⁸⁸ Mikhail Lurye ve Adel' Cheresnaya, *a.g.m.*

⁸⁹ Elena Zhivitsa, *Ustnaya Narodnaya Snotolkovat' naya Tradiciya (Na Materiale Rasskazov o Snah)*, (Doktora Tezi), Lomonosov Moscow State University, Moskova 2004, s. 84-85; Anna Lazareva, *a.g.t.*, s. 93.

⁹⁰ Anna Lazareva, *a.g.t.*, s. 92.

⁹¹ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, *a.g.e.*, s. 127.

⁹² Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, *a.g.e.*, s. 130-131.

⁹³ Anna Lazareva, *a.g.t.*, s. 96.

⁹⁴ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, *a.g.e.*, s. 121.

⁹⁵ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, *a.g.e.*, s. 81.

⁹⁶ Nataliya Trushkina, *Rasskazy o Snakh, Sny i Videniia v Narodnoi Kul'ture*, (haz. Olga Khristoforova), RGGU, Moskova 2002, s. 145-146.

⁹⁷ Mikhail Lurye ve Adel' Cheresnaya, *a.g.m.*, s. 10; Irina Razumova, *a.g.m.*, s. 300; Aleksandr Gura, *Snotolkovat'naia Traditsiia Polesskogo Sela Rechitsa, Sny i videniia v narodnoi kul'ture*, (haz. Olga Khristoforova), RGGU, Moskova 2002, s. 76; Nataliya Trushkina, *a.g.m.*, s. 146; Liudmila Ivannikova, *Vishchi Sni., Narodnii somnik*, (haz. Mikola Dmitrenko, Vidavets' Mikola Dmitrenko, Kyiv 2005, s. 195; Evgenii Safronov, *Snovideniia v Traditsionnoi Kul'ture*. Labirint, Moskova 2016, s. 491-492; Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, *Ukrains'ka Usna Snotlumachna Traditsiia Pochatku XX st. (Rozvidki i Teksti)*, Dulibi, Kiyev 2017, s.

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

- S'nin bir dişi düşer – S'nin bir akrabası askerliğe çağırılır (Zhytomyr bölgesi)⁹⁸
-S'nin bir dişi düşer – S bütün parasını kaybeder (biri çalar) (Zhytomyr bölgesi)⁹⁹
-S'nin bacağı kopar – S'nin babası ölür (Ulyanovsk bölgesi)¹⁰⁰
-S ve R'nin vücutlarının alt kısımları eksik – S kocasını boşar, R'nin kocası ölür (Kuzeybatı Rusya)¹⁰¹
-R'nin gözü eksik – S'nin büyükannesi ölür (Kuzeybatı Rusya)¹⁰²
F.2.1.6. *nesnenin bir parçası eksiktir – S'nin akrabası ölür*
-Aynanın köşesi eksiktir – S'nin akrabası ölür (Volograd bölgesi)¹⁰³
-Balığın kafası eksiktir – S'nin oğlu boğulur (Zhytomyr bölgesi)¹⁰⁴
F.2.2. *N bir şeyi keser (nesneyi parçalara böler, nesnenin bir parçasını yok eder) – S'nin bir akrabası ölür (veya S birinden ayrılır ya da bir aile üyesini kaybeder)*
F.2.2.1. *N bir şeyi keser – S'nin bir akrabası ölür ya da onu terk eder*
-N, S'nin parmağını kesecek – S'nin annesi ölür (Ulyanovsk bölgesi)¹⁰⁵
-S, kendi kızının parmağını keser – S'nin aile evini terk eder (evlenir) (Poltava bölgesi)¹⁰⁶
-S odun keser – S'nin erkek kardeşi ölür (Tver bölgesi)¹⁰⁷
-S çavdar biçer – S'nin akrabası ölür (Poltava bölgesi)¹⁰⁸
F.2.2.2. *S bir şeyi keser – S hane içinde bir kayba uğrar*
-S saçını keder – S evde bir kayıp yaşar (bir ördek yavrularını öldürür) (Kharkiv bölgesi)¹⁰⁹
-S çavdar biçer – S evde bir kayıp yaşar (domuzu yavrusunu öldürür) (Zhytomyr)¹¹⁰
-S, U için bir dilim ekmek keser – S evde bir kayıp yaşar (bir buzağı ölür) (Ulyanovsk bölgesi)¹¹¹
F.2.3. *nesne büyür/ortaya çıkar (veya bütünlüğüne kavuşur) – S'nin ailesi genişler (veya aile üyeleri bir araya gelir)*
F.2.3.1. *bir nesne büyür – S'nin ailesi genişler*
-S'nin ağzında bir diş çıkar – S'nin bir akrabası doğar (Kuzeybatı Rusya)¹¹²
F.2.3.2. *nesne bütünlüğüne kavuşur – S sevdiklerine kavuşur*
-S, kaybettiği dişi tekrar ağzına yerleştirir – S'nin kocası savaştan sağ döner (Ulyanovsk bölgesi)¹¹³

65, 81, 92, 121, 130; Iarina Stavitska, *Usnii Snotlumachnii Narativ: Kontekstno-Funksional'nii Aspekt*, Doktora Tezi, Institut mistetstvovnavstva, fol'kloristiki ta etnologii im, M. Ril's'kogo, Kiyev 2018, s. 254; Anna Lazareva, a.g.t., s. 146-148.

⁹⁸ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, a.g.e., s. 112.

⁹⁹ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, a.g.e., s. 104.

¹⁰⁰ Evgenii Safronov, a.g.e., s. 490-491.

¹⁰¹ Irina Razumova, *Mifologicheskie Rasskazy o Veshchikh Snakh v Kontekste Semeinogo Opyta, Fol'klor i Narodnaia Kul'tura: In Memoriam*, (Boris Putilov), Peterburgskoe Vostokovedenie, St. Petersburg 2003, s. 391.

¹⁰² Irina Razumova, a.g.m., s. 90.

¹⁰³ Elena Zhivitsa, a.g.t., s. 62-63.

¹⁰⁴ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, a.g.e., s. 185.

¹⁰⁵ Nataliya Trushkina, a.g.e., s. 147-148.

¹⁰⁶ Anna Lazareva, a.g.t., s. 160.

¹⁰⁷ Mikhail Lurye ve Adel' Cheresnya, *Krest'ianskie Rasskazy o Sbyvaiushchikhsia Snakh, Traditsiia v Fol'klöre i Literature: Stat'i, Publikatsii, Metodicheskie Razrabotki Prepodavatelei i Uchenikov Akademicheskoi Gimnazii Sankt-Peterburgskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, (ed. Mikhail Lur'e), SPbGU, St. Petersburg 2000.

¹⁰⁸ Anna Lazareva, *Simvolika Snovidenii v Narodnoi Kul'ture: Fol'klornye Modeli i Lichnye Narrativy*, (Doktora Tezi), IMLI RAN, Moskova 2018, s. 112.

¹⁰⁹ Mikhailo Krasikov, *Logika snovidin': Materiali do ukrains'kogo sonnika, Narodnii Sonnik*, (haz. Mikola Dmitrenko), Vidavets' Mikola Dmitrenko, Kyiv 2005, s. 228.

¹¹⁰ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, a.g.e., s. 166.

¹¹¹ Evgenii Safronov, a.g.e., s. 421.

¹¹² Irina Razumova, a.g.m., s. 300.

¹¹³ Evgenii Safronov, a.g.e., s. 489.

F.2.3.3. *S, nesnenin bir parçasına sahip olur – S sevdiklerine kavuşur/aileye yeni bir üye dahil olur*

-S, ekmeğin bir parçasına sahip olur – S'nin annesi eve döner (Kuzeybatı Rusya)¹¹⁴

-S, R'ye ait örgüye sahip olur – R'nin çocuğu S'nin ailesi tarafından evlat edinilir (Ulyanovsk bölgesi)¹¹⁵

F.1. bölümünden görebileceğimiz üzere, rüyadaki nesnelere bir kişiyi (genellikle sahibini) simgeleyebilir. Nesnelere olumsuz dönüşümleri talihsizlik (çoğu durumda birinin ölümü ya da hastalığı) öngörüsü olarak yorumlanır. Bu anlatılarda en sık zikredilen nesnelere evler, ocaklar/sobalar, ağaçlar, kıyafetler, çiğ et parçaları ve gök cisimleridir. Bu bölümde anlatılan rüya anlatılarından bazı örnekler aşağıda verilmiştir (aşağıdaki metinler Rusça ve Ukraynacadan çevrilmiştir).

Komşularıyla ilgili bir rüya gördüm. O sırada dede, büyükanne ve kız hayattaydı. Rüyamda evleri eğriydi, ardında da yıkıldı. (...) Ondan sonra [o evde yaşayan] dede hastalanıp öldü. (Poltava bölgesi)¹¹⁶

Gukların bir komşusu sık sık Guk'un kaynanası Sofia Yurievna'yı görürdü. Guk'la evlenen kızı için üzülüp ağlardı. Sonra rüyasında Guk'un evindeki sobanın yıkıldığını görmüş. İki hafta sonra Guk Kyiv'e gitti ve orada aniden vefat etti. 10 Mayıs 1925'teydi. (Zhytomyr bölgesi)¹¹⁷

Erkek kardeşim savaştayken babam, bahçemizdeki bütün elma ağaçlarının siyah olduğunu, en sevdiği elma ağacının ise kesildiğini gördüğü bir rüya gördüğünü anlatan bir mektup yazdı. Ardından erkek kardeşimin savaşta öldürüldüğüne dair bir haber aldık. (Novgorod bölgesi)¹¹⁸

Babam ölmeden önce annem rüyasında çamaşır yıkarken babamın mendilini nehirde görmüş. Bu mendil yüzerek uzaklaşmış ve suya batmış. Annem mendili yakalayamamış. (Poltava bölgesi)¹¹⁹

Kızım ilkokulu bitirdiğinde balo elbisesini almak için onunla Andrapol'a gittik. (...) Ve o sırada rüyamda birinin sözde onun elbisesini bana getirdiğini gördüm. (...) Elbiseyi aldım – çürümüştü. (...) Ondan sonra 17 yaşındayken evlenip okulu bıraktı ve her şey kötüye gitti. (Tver bölgesi)¹²⁰

F.2.1. ve F.2.2. bölümlerinde yer alan motifler şu şema ile tanımlanabilir: *bir parça nesneden ayrılır (kendiliğinden ya da biri tarafından) – bir akraba aileden “ayrılır”*. Bazı durumlarda, bu tarz olay örgüleri, rüya sahibinin evindeki kayıplara işaret eden bir kehanet olarak da kabul edilir. Aşağıda, motif dizininin bu bölümlerinde zikredilen bazı anlatıları görebilirsiniz.

Annem ölmeden önce (o sırada kalp krizi sebebiyle hastanedeydi) rüyamda g evimizin duvarının çöktüğünü görmüştüm. Uyanıp onu hastanede ziyaret etmeye hazırlanmaya başladığımda beni aradılar ve onun öldüğünü söylediler. (Poltava bölgesi)¹²¹

Kutsal Cuma arifesinde, rüyamda bahçemizdeki elma ağacında asılı duran bir elma gördüm. Bu elmayı koparmak için o elma ağacına tırmandım. (...) Aynı yılda ... benim [kızım] Olya'm öldü. (Zhytomyr bölgesi)¹²²

¹¹⁴ Irina Razumova, a.g.m., s. 96.

¹¹⁵ Evgenii Safronov, a.g.e., s. 478.

¹¹⁶ Anna Lazareva, a.g.t., s. 67-68.

¹¹⁷ Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, a.g.e., s. 120.

¹¹⁸ Mikhail Lurye ve Adel' Cheresnya, a.g.m.

¹¹⁹ Anna Lazareva, a.g.t., s. 78.

¹²⁰ Mikhail Lurye ve Adel' Cheresnya, a.g.m.

¹²¹ Anna Lazareva, a.g.t., s. 82.

¹²² Tetiana Shevchuk ve Iarina Stavitska, a.g.e., s. 130-131.

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

Erkek kardeşim ölmeden önce rüyamda dişimin düştüğünü gördüm. Bu rüyayı hayatım boyunca hatırlayacağım. Sağlıklı bir diş düşmüştü. [Rüyamda] o kadar ağladım ki uyandığımda sakinleşemedim. (Arkhangelsk bölgesi)¹²³

Annem ve babamla birlikte Uzak Doğu'da yaşıyorduk. (...) **Babam öldürüldü**, bir sürücü öldürdü. Ondan önce rüyamda **bacağımın (dizden aşağısı) vücudumdan koptuğunu** gördüm. Tekrar takmaya çalıştım. Ama bir adım attıktan sonra bacak yine düştü. (Ulyanovsk bölgesi)¹²⁴

Bu tür rüyalarındaki nesnelere ve onların parçaları çeşitlidir:

Tablo 1. Motif dizininin F.2.1. ve F.2.2. bölümlerinde yer alan rüya anlatılarındaki nesnelere ve parçaları

Bölünmüş nesnelere	Nesnenin parçası
Ev	duvar, köşe, çatı (tavan), ocak/soba
Soba	Sobanın elemanı, sobanın üstündeki tencere
rüya görenin vücudu	diş, saç, parmak, kol, bacak
rüya görenin kıyafeti	ayakkabı tabanı, kol saatinin bir parçası
Ağaç	meyve, ağaç dalı

Bu tür rüya olay örgülerinin yorumlamaları da çeşitlidir:

- Bir aile üyesinin ölümü;
- Sevdiklerinden ayrılma (boşanma, askerliğe gitmek, kızın kocasına gitmesi)
- Rüya gören kişinin evinde yaşanan kayıp.

Ancak her yorumlama yukarıda açıklanan genel anlatı yapısına uymaktadır: rüyada nesnenin bir parçasını kaybetmek, gerçek hayatta bir şeyi kaybetmenin alametidir.

F.2.3. bölümündeki şema (bir nesne büyür veya bütünlüğünü geri kazanır – rüya görenin ailesi genişler/aile üyeleri yeniden bir araya gelir), önceki anlatı yapısının tersine çevrilmesidir. Örnek olarak rüyada diş kaybetmek ölümün işareti olarak kabul edilir. Ancak bazı rüya olay örgülerinde rüya görenin ağzında diş çıkar veyahut rüya gören kişi düşmüş dişini tekrar ağzına yerleştirir. Bu tür rüyalar, tam tersine, bir çocuğun doğumu veya ailenin yeniden bir araya gelmesiyle ilişkilidir:

Kuzenim doğmadan önce annem rüyasında ağzında bir diş çıktığını görmüş.¹²⁵

Rüyamda **dişim düşmüştü** ve ben onu saklıyordum. Biri de bana dedi ki "Onu ne diye saklıyorsun? At! Altın olanı taktır!" "Hayır, benimkine ihtiyacım var" diye cevap verdim ve **geri yerleştirdim. Kocamın savaştan döneceği ve benim onunla birlikte kalacağım** söylendi. Böyle de oldu.¹²⁶

Bütün bu olay örgüleri ilk bakışta her ne kadar oldukça gözüktense de (farklı imgelerden söz edilir, onlarla ilgili çeşitli olaylar gerçekleşir, çeşitli hayat olayları bu tür rüyalar tarafından öngörülmüş olarak kabul edilir) hepsinin özünde aynı mantığı, aynı metaforları ve aynı anlatı yapılarını bulabiliriz.

Bu olay örgülerinden bazıları benzersiz görünebilir (mesela, yeni bir dişin çıkması veya birinin vücudunun bir parçasını elde etmesiyle ilgili bir rüya), lakin bu tür olay örgülerinin yorumlanma mantığı oldukça gelenekseldir ve birçok kehanetsel rüya anlatısında tekrarlanır. Örneğin, bir nesne, rüya görenin ailesini ve onun bir parçası olan aile üyesini temsil eder.

¹²³ Anna Lazareva, a.g.t., s. 147.

¹²⁴ Evgenii Safronov, a.g.e., s. 490-491.

¹²⁵ Irina Razumova, a.g.m., s. 300.

¹²⁶ Evgenii Safronov, a.g.e., s. 489.

Sonuç

Motif dizini, bize kehanete ilgili rüyaların olay örgülerinin zannedildiği kadar bireysel ve çeşitli olmadığını göstermektedir. Ben, geçmiş yüzyılda Doğu Slav bölgelerindeki etnograflar ve halkbilimciler tarafından yayınlanan önemli bir kehanete dayalı rüya anlatıları külliyyatını, motif dizininde tanımlanan 171 anlatı şemasına indirgedim. Bu değişmez unsurlar, rüya yorumunun geleneksel mantığını göstermektedir. Bir sembolün anlamı, bağlamı olmadan tanımlanarak açıklanamaz. Bu mantığı anlayabilmek için tüm anlatının yapısını dikkate almak lâzımdır.

Kehanet rüyalarının sembolizmini, rüya yorumunun halk geleneğini semiyotik bir sistem olarak sunan bir dil olarak değerlendirebiliriz. Rüya imgeleri (bir ev, bir ağaç, bir elma gibi), bu dilin kelimeleridir. Kehanetsel rüya olay örgülerinin anlatı yapıları ve bunların semantiği, bu dilin grameridir. Bu yapıları ortaya çıkararak bahsi geçen dili anlamaya ve “konuşabilmeye” başlarız. Örneğin, “bir parça nesnesinden ayrılır – rüya görenin bir akrabası aileden ‘ayrılır’” şemasını tanımladım. Bu şemaya uyacak kendi kehanete dayalı rüya anlatımızı, herhangi bir imgenin yerine “nesne” ve “parçası” (“nesneden ayrılan bir parça” genel tanımından) koyarak oluşturabiliriz. Genelleştirilmiş yorumun (“... bir akraba aileden ‘ayrılır’”), çeşitli özel yaşam olaylarıyla (birinin ölümü, boşanma, ayrılık vb.) değiştirilmesi beklenir. Bu nedenle, gerçek metinlerden ayırt edilemeyen sayısız kehanetsel rüya hikâyesi oluşturabiliriz. Dizinde sunulan değişmez unsurlar, insanların kehanetsel rüyalarla ilgili hikâyeleri nasıl oluşturduklarını (başka bir ifadeyle rüyaları nasıl yorumladıklarını, çünkü yorum anlatının biçimini belirler) anlamamıza yardımcı olabilirler.

Bütün bu şemalar birbirine bağlıdır. “Bir nesne, kolektifin simgesidir” ya da “bir nesne, sahibini simgeler” gibi ortak metaforları temsil ederler. Diğer bir deyişle, geleneksel rüya yorumlama sisteminden bahsedebiliriz. Bu sistem, kehanetsel rüya anlatılarının motiflerinin tipolojisini ve nihayetinde kehanete dayalı anlatıların motif dizinini geliştirmeye imkân verir.

Yazarın Teşekkürü

Motif dizini, 2020 yılında Rusya Devlet Üniversitesi Beşerî Bilimler Üniversitesi Sosyal Antropoloji Merkezi’nde yürütülen “Creation of a Type and Motif Index of the Folk Tales about Dreams (East Slavonic Material of the Twentieth and Twenty-First Centuries)” (Rüyalarla İlgili Halk Anlatılarının Tip ve Motif Dizininin Oluşturulması) (20. ve 21. Yüzyılların Doğu Slav Malzemesi)” adlı proje kapsamında oluşturulmuştur. Proje, Rusya Devlet Beşerî Bilimler Üniversitesi tarafından desteklenmiştir. Eleştirel yorumlarıyla metnime daha anlaşılır hâle getirmeme yardımcı olan dergi editörlerine ve bu makalenin iki anonim hakemine çok teşekkür ederim.

Kaynaklar

- AIVAZIAN, S., Ukazatel’Suizhetov Russkih Bylichek i Byval’shechin o Mifologicheskikh Personazhakh [Rus Şeytani Efsaneleri ve Mitolojik Karakterlerle İlgili Hikayeler Dizini], *Mifologicheskije Personazhi v Russkom Fol’klore*, (ed. Erna Pomerantseva), Nauka, Moskova 1975, s. 162-182. Şu adresten ulaşılabilir: <https://www.klex.ru/1m28> (Erişim: 5 Mayıs 2023)
- ANTSİBOR, Darina. *Paradigma Onirichnogo Fol’kloru* [Oneirik Folklor Paradigması], 2015, Kyivs’kii Natsional’nyi Universitet İmeni Tarasa Shevchenka. (Doktora Tezi).
- BERESTNEV, Gennadi, *O Novom Korpusnom Slovarе Snovidenii* [Yeni Bir Rüya Külliyyatı Sözlüğü Üzerine], *Slovo.ru: Baltiiskii Aktsent*, Sayı: 2, 2013, s. 35-43. Şu adresten ulaşılabilir: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-novom-korpusnom-slovarе-snovideniy>, (Erişim: 5 Mayıs 2023).
- BOGATYREV, Petr, *Funkcional’no-Struktural’noe İzuchenie Fol’klora (Maloizvestnye i Neopublikovannye Raboty)*. [Folklorun İşlevsel ve Yapısal İncelemesi (Az Bilinen ve Yayınlanmamış Eserler)], IMLI RAN, Moskova 2006.
- BOURGUIGNON, Erika Dreams That Speak: Experience and Interpretation. *Dreaming and the Self: New Perspectives on Subjectivity, Identity, and Emotion*, (ed. Jeannette Marie Mageo) State University of New York Press, Albany, NY 2003, s. 133-153.
- CHEREPANOVA, Olga (haz.), *Mifologicheskije Rasskazy i Legendy Russkogo Severa*. [Kuzey Rusya’nın Mitolojik Hikâyeleri ve Efsaneleri], SPbGU, St. Petersburg 1996.
- DMİTRENKO, Mikola (haz.), *Narodnii Sonnik* [Halk Rüyaları Kitabı], Vidavets’ Mikola Dmitrenko, Kiyev 2005.

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

- DOMHOFF, G. William, *Finding Meaning in Dreams: A Quantitative Approach*, Plenum Press, New York & London 1996.
- DRANNİKOVA, Natalia & RAZUMOVA, Irina (haz.), *Mifologicheskie rasskazy Arhangel'skoi oblasti*. [Arkhangelsk Bölgesinin Mitolojik Hikâyeleri], OGI, Moskova 2009.
- DUNDES, Alan, From Etic to Emic Units in the Structural Study of Folktales. *The Journal of American Folklore*, Cilt: 75, Sayı: 296, 1962, s. 95–105. <http://dx.doi.org/10.2307/538171>.
- DUNDES, Alan, Projection in Folklore: A Plea for Psychoanalytic Semiotics, *MLN*, Cilt: 91, Sayı: 6, 1976, s. 1500–1533. <http://dx.doi.org/10.2307/2907148>.
- EGGAN, Dorothy, The Manifest Content of Dreams: A Challenge to Social Science, *American Anthropologist*, Cilt: 54, Sayı: 4, 1952, s. 469–485. <http://dx.doi.org/10.1525/aa.1952.54.4.02a00020>.
- ETTLINGER, Ellen, Precognitive Dreams in Celtic Legend, *Folklore*, Cilt: 59, Sayı: 3, 1948, s. 97–117. <http://dx.doi.org/10.1080/0015587X.1948.9717896>.
- FREUD, Sigmund, *The Interpretation of Dreams*. (Almancadan çev. James Strachey), Basic Books, New York 2010 [1899].
- FROMM, Erich *The Forgotten Language: An Introduction to the Understanding of Dreams, Fairy Tales, and Myths*, Rinehart, New York 1951.
- GREIMAS, Algirdas Julien & Porter, Catherine, Elements of a Narrative Grammar. *Diacritics*, Cilt: 7, Sayı: 1, 1977, s. 23–40. <http://dx.doi.org/10.2307/464872>.
- GRİFFİTH, Richard M. MİYAGİ, Otoy ve TAGO, Akira, The Universality of Typical Dreams: Japanese vs. Americans, *American Anthropologist*, Cilt: 60, Sayı: 6, 1958, s. 1173–1179. <http://dx.doi.org/10.1525/aa.1958.60.6.02a00110>.
- GULYÁS, Judit, A Function of Dream Narratives in Fairy Tale, *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, Cilt: 36, 2007, s. 129–140. <http://dx.doi.org/10.7592/FEJF2007.36.gulyas>.
- GURA, Aleksandr, Snotolkovatel'naia Traditsiia Polesskogo Sela Rechitsa. [Polonya Rechitsa Köyünün Rüya Yorumlama Geleneği] *Sny i videniia v narodnoi kul'ture*, (haz. Olga Khristoforova), RGGU, Moskova 2002, s. 70–93.
- IVANNİKOVA, Liudmila, Vishchi Sni. [Kerametsel Rüyalar], *Narodnii sonnik*, (haz. Mikola Dmitrenko, Vidavets' Mikola Dmitrenko, Kyiv 2005, s. 188–196.
- JASON, Heda, *Motif, Type and Genre: A Manual for Compilation of Indices & a Bibliography of Indices and Indexing*, FF Communications 273, Helsinki 2000, Suomalainen Tiedeakatemia.
- KAIVOLA-BREGENHØJ, Anniki, Dreams as Folklore., *Fabula*, Cilt: 34, Sayı: 3/4, 1993, s. 211–224. <https://doi.org/10.1515/fabl.1993.34.3-4.211>.
- KILBORNE, Benjamin, Pattern, Structure, and Style in Anthropological Studies of Dreams, *Ethos*, Cilt: 9, Sayı: 2, 1981, s. 165–185. <http://dx.doi.org/10.1525/eth.1981.9.2.02a00040>.
- KILROE, Patricia, The Dream as Text, the Dream as Narrative, *Dreaming*, Cilt: 10, Sayı: 3, 2000, s. 125–137. <http://dx.doi.org/10.1023/A:1009456906277>.
- KİSHKİNA, Vladislava & MESHCHERİAKOVA, Olga & KRASNOVA, Ekaterina, Materialy dlia siuzhetno-motivnogo ukazatelia rasskazov o snakh. [Rüyalar Hakkında Hikâyeler Motif Dizini için Materyaller], *Zhivaia starina*, Sayı: 4, 2020, s. 5–6. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.folkcentr.ru/zhivaya-starina-2020/> (Erişim: 5 May 2023)
- KRASİKOV, Mikhailo, Logika snovidin': Materiali do ukrains'kogo sonnika. [Rüyaların Mantığı: Ukrayna Rüya Kitabı İçin Materyaller], *Narodnii Sonnik*, (haz. Mikola Dmitrenko), Vidavets' Mikola Dmitrenko, Kyiv 2005, s. 207–230.
- KRASNOVA, Ekaterina, “Budto Kusty Maliny ee Golosom Govoriat”: Obrazy Umershikh v Fol'klornykh Rasskazah o Snah. [“Sanki Ahududu Çalıları Onun Sesiyle Konuşuyor”: Rüyalarla İlgili Folklor Anlatılarında Ölü İmgeleri.] *Zhivaia starina*, 2020, Sayı: 4, s. 9–10. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.folkcentr.ru/zhivaya-starina-2020/> (Erişim: 5 Mayıs 2023).
- LAZAREVA, Anna, Simvolika Dereva v Snovideniakh [Rüyalarda Ağaç Sembolizmi], *Traditsionnaia Kul'tura*, Sayı: 4 (68), 2017, s. 145–158. Şu adresten ulaşılabilir: <http://trad-culture.ru/article/simvolika-dereva-v-snovideniyakh>, (Erişim: 5 Mayıs 2023)
- LAZAREVA, Anna, *Simvolika Snovideniı v Narodnoi Kul'ture: Fol'klornye Modeli i Lichnye Narrativy*. [Halk Geleneğinde Rüyaların Sembolizmi: Kültür Kalıpları ve Kişisel Anlatılar], (Doktora Tezi), IMLI RAN, Moskova 2018. Şu adresten ulaşılabilir: <https://imli.ru/dissertatsionnyj-sovet-d-002-209-04/o/dissertatsionnyj-sovetd-002-209-04/3286-simvolika-snovidenij-v-narodnoj-kulture-folklornye-modelii-lichnye-narrativy> (Erişim 10 Mayıs 2023)
- LAZAREVA, Anna, *Tolkovanie Snovideniı v Narodnoi Kul'ture*. [Halk Kültüründe Rüya Yorumu], RGGU, Moskova 2020a.
- LAZAREVA, Anna, V Poiskah Formuly Neulovimogo: kak Sistematirovat' Rasskazy o Snakh? [Zor Olanın Formülünü Ararken: Rüya Anlatıları Nasıl Sistemleştirilir?], *Zhivaia Starina*, Sayı: 4, 2020b, s. 2–5. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.folkcentr.ru/zhivaya-starina-2020/> (Erişim: 5 Mayıs 2023).

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

- LAZAREVA, Anna, Opisanie Motivov Prorocheskikh Snovidenii v Fol'kloristike. [Halkbiliminde Kehanet İçerikli Rüyaların Motiflerinin Tanımlanması], *Antropologiya Snovidenii: Sbornik Nauchnykh Statei po Materialam Konferentsii*. (haz. Anna Lazareva) RGGU, Moskova 2021, s. 19–35. Şu adresten ulaşılabilir: <https://www.rsuh.ru/science/proektnye-nauchnye-kollektivy-rggu/sozdanie-syuzhetno-motivnogoukazatelya-folklornykh-rasskazov-o-snovideniyakh-na-vostochnoslavyansko/> (Erişim: 10 Mayıs 2023).
- LINCOLN, Jackson Stewart *The Dream in Native American and Other Primitive Cultures*. Dover Publications, New York 2003.
- LORD, Albert Bates 2000 [1960]. *The Singer of Tales*. 2nd (ed. Stephen Mitchell ve Gregory Nagy), Cambridge, Harvard University Press, MA & London, England 2003.
- LURYE, Mikhail & Cheresnaya, Adel', Krest'ianskie Rasskazy o Sbyvaiushchikhsia Snakh [Köylülerin Kehanet Niteliğindeki Rüya Anlatıları], *Traditsiia v Fol'klöre i Literature: Stat'i, Publikatsii, Metodicheskie Razrabotki Prepodavatelei i Uchenikov Akademicheskoi Gimnazii Sankt-Peterburgskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, (ed. Mikhail Lur'e), SPbGU, St. Petersburg 2000, s. 275–310.
- MANNHEIM, Bruce, After Dreaming: Image and Interpretation in Southern Peruvian Quechua. *Etnofoor*, Cilt: 4, Sayı: 2, 1991, s. 43–79.
- MELETİNSKİİ, Eleazar, Semanticheskaia Organizatsiia Mifologicheskogo Povestvovaniia i Problema Sozdaniia Semioticheskogo Ukazatelia Motivov i Siuzhetov. [Mitolojik Anlatının Semantik Organizasyonu ve Motif ile Olay Örgüsünün Semiyotik Dizinini Oluşturma Sorunu], *Tekst i kul'tura: Trudy po Znakovym Sistemam*, (ed. Z. Mints), Cilt: 16, Tartuskii Gosudarstvennyi Universitet, Tartu 1983, s. 115–125. Şu adresten ulaşılabilir <https://dspace.ut.ee/handle/10062/48416> (Erişim: 5 May 2023)
- MESHCHERĀKOVA, Olga, "Etot Muzhchina Stal Prevrashchat'sia v Cherta": Obrazy Snovidenii, Predveshchaiushchie Opasnost' ["Bu Adam Şeytana Dönüşmeye Başladı": Tehlikeyi Öngören Rüya İmgeleri], *Zhivaia Starina*, No: 4, 2020, s. 6–8. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.folkcentr.ru/zhivaya-starina-2020/> (Erişim: 5 May 2023)
- MYERS, Wayne A., The Traumatic Element in the Typical Dream of Feeling Embarrassed at Being Naked. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, Cilt: 37, Sayı: 1, 1989, s. 117–130. <http://dx.doi.org/10.1177/000306518903700106>.
- NİBRZEGOWSKA, Stanisława, *Polski Sennik Ludowy*, [Lehçe Sözlü Rüya Kitabı], Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1996.
- PRİSĀZHNIUK, Nastia, Sni ta yikh vidgaduvannia. [Rüyalar ve Yorumları], *Narodnii sonnik*, (haz. Mikola Dmitrenko), Vidavets' Mikola Dmitrenko, Kyiv 2005, s. 173–178.
- PROPP, Vladimir, *Morphology of the Folktale*. (ed.: Svatava Pirkova-Jakobson, çev. Laurence Scott), Indiana University Research Center in Anthropology, Folklore, and Linguistics, Bloomington 1958.
- RAZUMOVA, Irina, *Potaennoe Znanie Sovremennoi Russkoi Sem'i: Byt. Fol'klor. Istoriia*. [Modern Bir Rus Ailesinin Gizli Bilgileri: Gündelik Yaşam. Folklor. Tarih], Indrik, Moskova 2001.
- RAZUMOVA, Irina, Oniromanticheskaia Simvolika Braka, Rozhdeniia, Smerti v Sovremennykh Ustnykh Rasskazakh. [Rüyalardaki Modern Sözlü Öykülerde Evlilik, Doğum, Ölümün Sembolizmi], *Sny i Videniia v Narodnoi Kul'ture*, (haz. Ol'ga Khristoforova), RGGU, Moskova 2002, s. 290–309.
- RAZUMOVA, Irina, Mifologicheskie Rasskazy o Veshchikh Snakh v Kontekste Semeinogo Opyta. [Aile Deneyimi Bağlamında Kehanet Rüyaları Hakkında Mitolojik Hikâyeler], *Fol'klor i Narodnaia Kul'tura: In Memoriam*, (Boris Putilov), Peterburgskoe Vostokovedenie, St. Petersburg 2003, s. 382–393.
- RÓHEIM, Géza, Technique of Dream Analysis and Field Work in Anthropology, *Psychoanalytic Quarterly*, Cilt: 18, Sayı: 4, 1949, s. 471–479. <http://dx.doi.org/10.1080/21674086.1949.11925776>.
- SAFRONOV, Evgenii, *Snovideniia v Traditsionnoi Kul'ture*. [Halk Kültüründe Rüya], Labirint, Moskova 2016.
- SAUL, Leon J., Embarrassment Dreams of Nakedness. *The International Journal of Psycho-Analysis*, Cilt: 47, Sayı: 4, 1966, s. 552–558.
- SELIGMAN, Charles Gabriel, The Unconscious in Relation to Anthropology. *British Journal of Psychology: General Section*, Cilt: 18, Sayı: 4, 1928, s. 373-387. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.1928.tb00474.x>.
- SHEVCHUK, Tetiana ve STAVİTSKA, Iarina, *Ukrains'ka Usna Snotlumachna Traditsiia Pochatku XX st. (Rozvidki i Teksti)* [Yirminci Yüzyıl Başlarında Ukrayna Sözlü Rüya Yorumlama Geleneği (Araştırma ve Metinler)], Dulibi, Kiyev 2017.
- SİLANT'EV, Igor', *Teoriia Motiva v Otechestvennom Literaturovedenii i Fol'kloristike: Ocherk İstoriografii* [Rus Edebiyat Eleştirisi ve Folklorunda Motif Kuramları: Tarih Yazımı Üzerine Bir Deneme], IDMI, Novosibirsk 1999.
- STAVİTSKA, Iarina, *Usnii snotlumachnii narativ: kontekstno-funksional'nii aspekt* [Sözlü Rüya-Yorumlayıcı Anlatı: Bağlamsal-İşlevsel Boyut], Doktora Tezi, Institut mistetstvovnavstva, fol'kloristiki ta etnologii im, M. Ril's'kogo, Kiyev 2018.
- TEDLOCK, Barbara, The New Anthropology of Dreaming. *Dreaming*, Cilt: 1, Sayı: 2, 1991, s. 161–178. <http://dx.doi.org/10.1037/h0094328>.

Kehanete Dayalı Rüya Anlatılarının Motif Dizini: Derleme Yöntemleri

- THOMPSON, Stith, *The Folktale*, The Dryden Press, New York 1946.
- THOMPSON, Stith, *Motif-Index of Folk-Literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books, and Local Legends*. Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis 1955–1958. Şu adresten ulaşılabilir: https://ia800408.us.archive.org/30/items/Thompson2016MotifIndex/Thompson_2016_Motif-Index.pdf (Erişim: 5 Mayıs 2023)
- TOLSTAİA, Svetlana, Inomirnoe Prostranstvo Sna [Rüyanın Öteki Dünya Alanı], *Sny i Videniia v Narodnoi Kul'ture*, (haz. Ol'ga Khristoforova), RGGU, Moskova 2002, s. 198–219.
- TOLSTOİ, Nikita, Slavianskie Narodnye Tolkovaniia Snov i İkh Mifologicheskaiia Osnova. [Slav Rüya Yorumları ve Mitolojik Temelleri], *Son – Semioticheskoe Okno: Snovidenie i Sobytie, Snovidenie i İskusstvo, Snovidenie i Tekst*, (ed. Irina E. Danilova & Dmitri J. Molok), Gos. Muzei İzobrazitel'nykh İskusstv İmeni A.S. Pushkina, Moskova 1993, s. 80–93.
- TRUSHKINA, Nataliya, Rasskazy o Snakh [Rüya Anlatıları], *Sny i Videniia v Narodnoi Kul'ture*, (haz. Olga Khristoforova), RGGU, Moskova 2002, s. 143–170.
- VANN, Barbara - ALPERSTEIN, Neil, Dream Sharing as Social Interaction. *Dreaming*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2000, s. 111–119. <http://dx.doi.org/10.1023/A:1009452822669>.
- VLASOVA, Marina (haz.), *Mifologicheskie Rasskazy Russkih Krest'ian XIX– XX vv.* [19-20. Yüzyıllarda Rus Köylülerinin Mitolojik Hikâyeleri], Pushkinskii Dom, St. Petersburg 2013.
- ZAPOROZHETS, Valentina, Sny i Videniia kak Chast' İasnovideniia (Po materialam, sobrannym v Moskve letom 1998 g.) [Durugörünün Bir Parçası Olarak Rüyalarda ve Vizyonlar (1998 Yazında Moskova'da Toplanan Materyallere Dayanmaktadır)], *Sny i Videniia v Narodnoi Kul'ture*, (haz. Olga Khristoforova), RGGU, Moskova 2002, s. 95–115.
- ZHİVİTSA, Elena, *Ustnaya narodnaya snotolkovatel'naya tradiciya (na materiale rasskazov o snah)* [Sözlü Halk Rüya Yorumlama Geleneği (Rüyalarla İlgili Anlatılara Dayalı)], Doktora Tezi, Lomonosov Moscow State University, Moskova 2004.
- ZHİVİTSA, Elena, Russkaia Traditsiia Tolkovaniia Snov [Rus Rüya Yorumlama Geleneği], *Znanie. Ponimanie. Umenie*, Sayı: 1, 2005, s. 158–166. Şu adresten ulaşılabilir: <https://cyberleninka.ru/article/n/russkaya-traditsiya-tolkovaniya-snov> (Erişim 9 Mayıs 2023)
- ZİNOV'EV, Valerii, *Mifologicheskie Rasskazy Russkogo Naseleniia Vostochnoi Sibiri* [Doğu Sibirya'daki Rus Nüfusunun Mitolojik Hikâyeleri], Nauka, Novosibirsk 1987.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale için yazar Dr. Anna LAZAREVA'nın 15.10.2024 tarihli yazılı izni alınmıştır. / *Written permission of the author Anna LAZAREVA dated 15.10.2024 was obtained for the article.*

Yazarın Notu / Author's Note: Makalenin çevirisi için izin veren sayın Dr. Anna LAZAREVA'ya teşekkür ederim. / *I would like to thank Dr. Anna LAZAREVA for permission to translate the article.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.*